

**Brevis Narratio Exponens, Quo Fine Vitam In Terris Suam
Clauserit Reverendus Vir D. Philippus Melanthon, : Una cum
praecedentium proxime dierum & totius morbi, quo confectus
est breui descriptione.**

<https://hdl.handle.net/1874/423667>

8

2

BREVIS NARRA TIO EXPONENS,

QVO FINE VITAM IN TER-
RIS SVAM CLAUSERIT REVE-

RENDVS VIR D. PHILIPPVS MELANTHON,

Vnã cum præcedentium proxime dierum

& totius morbi, quo confectus est

brevi descriptione,

CONSCRIPTA A PROFESSORIBVS

ACADEMIAE VVITEBERGENSIS,

qui omnibus quæ exponuntur

interfuerunt.

EXPRESSVM VITTEBERGAE

ANNO 1560.

BREVIS NARRA
TIO EXMORBNIS

DUO ERUNT VITAE INTER
MAGNAM CLAVSIT REVER
TENTIAE A PRAESENTIBUS
VITAE ERUNT QUAE ERUNT
ERUNT ERUNT ERUNT ERUNT
ERUNT ERUNT ERUNT ERUNT

COMMISSA A PROFESSOR
MAGNIFICENTIA VITAE ERUNT
ERUNT ERUNT ERUNT ERUNT
ERUNT ERUNT ERUNT ERUNT

EXPRESSVM VITAE ERUNT
ANNO 1780

MOC anno Christi uertente M.
D. Sexagesimo X V. Calend.
Martij, compleuit Dominus Philip-
pus Melanthon, Vir clarissimus an-
num ætatis sexagesimum tertium,
qui est κλιμακτηρίς, Sic enim appella-
runt Græci annos eos, qui ex septe-
nario, & nouenario consumantur, in quibus annis cer-
tis de causis, quasi per scalarum gradus, qui græco uo-
cabulo significantur, uirtus in corporibus moueri puta-
tur, Vt sint quasi articuli quidam, in quibus ad sequen-
tis temporis consecutionem sese uertat & inflectat,
Itaq; quod singulares tum motus fiant uirtutis corpo-
rum, ut diximus, periculosi illi uitæ sunt, & ut apud me-
dicos morborum, sic hi uitæ κρισίς quædam ha-
bentur.

Sexagesimus autem tertius ideo est periculosior,
quod septenaria & nouenaria mutatio tum concur-
rant, nam septies nouem sunt LXIII, Vt commo-
tionem in corporibus maiore tum fieri necesse sit. Hic
Climacter senum appellari solet, & per multos senes
ex magnis uiris & mediocribus hominibus, de uete-
ribus historijs & nostra memoria commemorare pos-
semus, qui illo ætatis tempore mortui fuerunt, si hoc
ageretur, aut de climactericis annis disputatio institue-
retur, quorum neutrum agitur in præsentia, & de suis
obseruationibus unusquisq; sibi exempla in memori-
am reuocare facile poterit. Ad hunc igitur uitæ an-
num, & quasi flexum ætatis metuimus Domino Phi-
lippo omnes, qui illas obseruationes erudita antiquita-
tis non contemnimus, quas ipso etiam autore & magi-

stro non contemnere didicimus, Itaq; ipsum quoq; Melanthonem de climactere hoc suo pie & erudite disputantem saepe audiuimus, cum recitaret nobis, quæ à clarissimo medico & mathematico Iohanno Virdunogo ei ex astris quondam prædicta essent & ἐναλλαγὰς astrorum & effectiōnis cœli ab hoc ei usq; ad Sexagesimum tertium ætatis annum computatas fuisse, sed post hunc annum, dicebat nullam ille mihi addidit ἐναλλαγὰς. Et meminimus multas uoces ipsius, quibus significabat se non longe abesse à morte. Quotiescunq; etiam de quorundam hostilibus conatibus et molitionibus aduersus se narrari audiebat semper hoc ille subiicere solebat, ut diceret: Non diu hic obuersando eos impediam.

Ad mortem autem se parabat tum etiam accuratius, deq; hac cura sua quibusdam etiam uersiculis suis testabatur, commemorauit enim nobis hoc distichon suum ante multos menses:

Sic ego quotidie de lecto surgo precando,
Ut mens ad mortem sit duce læta Deo.

Hunc tamen tam periculosum climacterem, ille, Dei beneficio, ita superauit, ut penè nullo genere inuolutudinis, aut nouo saltem ipsiq; inuisitato roto illo tentaretur. Obseruatum autem & hoc est, saepe climacterici illius difficultates in sequentem usq; annum differri uel extendi potius, & possemus multa exempla commemorare eorum, qui mox post completum ætatis annum Sexagesimum tertium mortui sunt, in quibus & D. Lutherus est, qui post climacterem eundem mense tertio extinctus est, quemadmodum & Dominus Philippus ferme, ut de sequente narratione cognoscetur.

nosceretur, Itaq; hunc annum cum superasset iam uiuendo Præceptor & Pater noster, non tamen sollicitudinem de uita huius nostram deponere potuimus, quod sequentem metueremus, & ipse etiam ad ætatem huius anni de periculis uitæ suæ ominaretur.

Hoc autem animaduertimus uniuersi, qui consuetudine eius usi sumus, ab eo tempore quo Sexagesimum quartum uitæ annum ingressus fuit, manifeste in dies singulos corpus attenuari & debilitari, ut quanq; nihil quicquam omitteret, neq; remitteret de laboribus illis uniuersis, qui ei iam incubuere per annos quadraginta duos integros, scriptorum tamen operæ, quæ in hac ætate ipsius maturitatem habebant sapientiæ consumatæ & senilis, atq; ut Cycnæ quedam cantiones ab ipso præstantissimæ elaborantur, hæc igitur in primis ei inter manus quasi ut adhærescerent, minusq; expedite procederent, & longulo tempore ei opus esset, ad ea quæ antea celeriter absoluere consueuerat. Hæc ita deprehendi potuere etiam a non magnopere attendentibus. Ad VI. autem Calendas Aprilis cum de mandato Illustrissimi Principis Electoris &c. ab Academiâ Lipsensi euocaretur ad examinationem, quæ eo tempore singulis annis haberi solet, eorum, qui munificentia Illustrissima ibi aluntur datis stipendijs ut sacris literis studeant, ad horum igitur examinationem tum euocatus, cui ab aliquot iam annis præesse ille de sententiâ & uoluntate Principis solebat, hinc profectus est Lipsiam III Calend: Aprilis, quæ est XXX Martij, atq; confecto ibi negotio ad suos reuertens, ex oppido Lipsensi egressus est pridie Nonarum Aprilis. Et postridie quæ erat Nonarum dies & quinta mensis, huc

A iij redijt.

rediit. Etsi autem & antehac semper & tum etiam ad
illas operas minimè grauate, propter amicos autem &
necessarios suos, quos Lipsiæ habebat, etiam cupide eo
excurrebat, & cum sæpe aliàs tum in illo etiam itinere
laudare solebat Principis Electoris consilium, qui sti-
pendiariorum illorum examinationes cum solennitate
quadam administrari uellet: Ventosa tamen & gelidis
or tempestas illud iter ei tum insuaue reddidit, quæ pro-
ficiscentem nonnihil afflixit, & Calendis Aprilis subito
exorta tormina & *dragmata* commotio à prandio eum
exagitarunt, et pallorem attulerunt solito maiorem, quæ
tamen mox euauerunt omnia neq; posthac recurre-
runt. In primis uero Nonarum Aprilium die tempe-
stas ei molesta erat, cum uenti boreales aëris frigidita-
tem auerent humidiusculam, Ideoq; cum de uectario-
nis insuauitate, tum etiam tempestate illa quærebatur,
q̄ tota hyeme non se grauiorem ex frigore dolorem
sensisse diceret, atq; multa uel omnia potius in gestibus
& uocibus ipsius sedentis in effedo arguebant non esse
ei optime. Etiam calculi commotionem ex uectario-
ne se sentire querebatur, cum Lithiasi, ut notum est,
iam a multis annis laborarit. Ita igitur domum re-
uersus, ut diximus, biduo etiam tenuiore esse ualetudi-
ne uisus est ex facie magis uoce & gestibus quam quæ-
relis aut indicatione aliqua sua. Sed nocte ea quæ VIII
Aprilis præcedebat, quæ est VI, Id: erumpere iam
malum illud incipiebat, quod eum confecit. Illa enim
ferme tota somnum capere non potuit, quo debili-
tatem auerescere necesse fuit, cum in illa senecta corpus
tenue & exhaustum nulla re magis, q̄ somno ali atq; su-
stentari animaduertetur, quo ab aliquot iam annis
minime

minime impedito uisus fuit. Malum igitur tum ut diximus erumpere & debilitas magna existere cepit, & quantū præcedentibus illis diebus uisus fuerat, ita tamen hæc eum ualeitudinis ipsius conuersio celeriter accidebat, ut pene subita esse uiderentur omnia, quod die præcedente nihil tale metui potuisset. Fiebant autem hæc, Vt calor sentiretur in corpore alienior, & tussis existeret satis uehemens, respiratio etiam minus esset expedita, & pallor & macies in facie augeterent, & ut res postea docuit febris hac nocte eum primum inuadere cepit illa, cuius paroxysmus septimus undecimo die post eum sustulit. In primis tamen uisum imbecillitas magna existebat, quæ tanta erat, ut cum remittere de laboribus suis nihil uellet, continuare tamen scriptiones suas non posset, sed interquiescere subinde necesse haberet, ut uno aut altero uersu exarato postea in sedili longo decumberet substrata sub capite ueste sua pellibus subducta. Hæc cum ita fierent, accersit ad se gener Philippo Doctor Peucerus necessarium quendam suum hora matutina sexta, ut uideret & consideraret imbecillitatem soceri, & simul de animi sui perturbatione & sollicitudinis sensu significabat, quod cum in præsentia adhuc nihil appareret maioris periculi, nunquam tamen se in ullo morbo soceri maiorem consternationem sensisse diceret, & metueret omnia, ut statim ominosa illa uiderentur, Itaque de accersendo tum Ioachimo Camerio cogitabatur, cui cum Philippo Melanthono per annos quadraginta & amplius amicitia, & necessitudinis coniunctio intercessit tanta, quanta inter homines esse potest, de hoc igitur accersendo, ut cuius consuetudine & conspectu

maxime

maxime delectaretur, & alijs quibusdam de causis ser-
mones tum habebantur, & mittebantur eadem die ad
Ioachimū literæ, quibus de præsentī statu ualitudi-
nis docebatur.

Occupabatur tum D. Philippus scribendis literis,
& habebat sub manibus epistolam quam mitteret ad
amicum quendam in Littore Balthico, cui de imbecil-
litate sua significabat, scribebat autem se post iter Hei-
delbergenſe non ſenſiſſe maiorem, interq̄ alia hoc eti-
am de morte ſua præſagium addebat, Fortaſſis Deum
ſe eripere uelle ex ſynodo Lyſtrica quam Flaciani mo-
lirantur, ſed uirium imbecillitatem ſcriptio per ſe indi-
cabat, cum exarata eſſet Epiftola literis admodum ua-
cillantibus. Vt autem antehac ſemper ita tum etiam
medico utebatur genero ſuo, qui quod & de ipſius
ægroti indicatione, & ex urina Calculi etiam commo-
tionem ſimul fieri animaduerteteret, ſacculos ei ad fomen-
ta unctiōes & balneum parabat, quæ antea ei ſæpè in
Lithiali profuerant, quæ cum ita fieri uideret ad quẽ-
dam qui tum ſolus ante ipſum in ſedili illo ſuo decum-
bentem aſtabat, ad hunc igitur tum ille, intus eſt, dice-
bat, non foris, quid igitur proficietur ſacculis illis & un-
ctiōibus, cumq̄ alter reſponderet ad calculum illa di-
rigi, cuius ſentiret motus aliquos, tum ille ruruſ, ue-
rum eſt inquit ſentio calculum, ſed puto hoc malum ma-
gis eſſe à pituita (in quo fallebatur, ut infra agnoſce-
tur) nam mihi etiam à uoſeſia moleſta eſt, quam etſi & ip-
ſam ſolet calculus ſecum afferre, ſentio tamen hanc eſ-
ſe aliam, q̄ qualis à calculo eſſe ſolet.

Cumq̄ aliquantiſper conticuiffet poſtea adde-
bat huius ſententiæ uerba; Si Deus ita uoluerit, liben-
ter mo-

ter moriar, quem oro ut largiatur mihi lætam decessis
onem, quibus ad Simeonis Canticum alluisse uidetur,
diserte tamen læticiæ uerbo utebatur, & lætam migra-
tionem optabat, sicut & supra expositum distichon ip-
sius lætum ad mortem animum orat. Cum post per-
scriptas Epistolas ita decubisset ferme usq; ad horam
matutinã octauam, ad duos quosdam, qui ante ipsum
tum forte astiterant, dicebat ab aliquot iam annis hoc
tempore languere soleo, sed hoc anno accessit Eclipsis
in æquinoctio, & imminet Saturni, & Martis coniun-
ctio, quæ incidit mihi in octauam. Huius coniunctio-
nis etiam sequentibus morbi diebus sæpè mentionem
faciebat, & qui hanc contemnerent stulte facere dice-
bat, Significant tamen tales coniunctiones non tam
corporibus, quam communibus rebus. Itaq; sterilita-
tem ipse etiam ex hac & alijs tam signis quam præfagijs
suis metuebat, & autor erat Academiæ, ut frumentum
coemeret ad usus suorum, si annonæ caritas incideret,
quod & de consilijs ipsius factum est, & nunc quasi ex
testamento D. Præceptoris ab hac asseruatur. Atq;
hæc locutus quod circa nonam esse putaret, quæ erat
ordinaria hora operarum ipsius publicarum, surgebat
de sedili, & parabat se, ut ad prælectionem Dialecticæ
descenderet, nam etsi nihil omittebatur & orando &
hortando, obtineri tamen non poterat, ut sibi hac in
parte parceret, & prælegendi operæ supersederet, le-
gam inquit dimidiam horulam, postea in Balneum de-
scendam, Cumq; manus lauare uellet quod certo consi-
lilio sæpè facere consueuerat, & ad malluuium per sca-
bellum altius ascenderet, ita difficilis ei ascensio fiebat
ut labente genu altero pene concidisset, qua re commo-

tus non nihil, ego inquit extinguar sicut lucernula. Nam
statim inter initia morbi mortem ominari incipiebat,
& sequentibus diebus omnibus in ore erat mentio huius,
& sermones de hac multos & sapientes atq; pios
habebat, quorum deinceps suo loco referemus aliquos.
Ita igitur anteq; octava audiretur comitantibus eum
& deducantibus duobus in scholam publicam doctrinae
suae descendit, in quo consulto eum errare patiebamur,
ut lectio interuerteretur, etsi suspicabamur eum
alienam hora professoris eius, cuius est hora octava,
quem tum peregre abesse sciebat, obire uelle. Ad auditorij
fores cum peruenisset, ita cecidit, ut perpauci
scholastici ibi adessent, cumq; significaretur ei nondum
esse auditam octavam, quid igitur hic agimus? inquit,
atq; domum reuertens, ab iisdem qui eum deduxerunt
reductus est. Inter eundem dicebat si Kembergam
usq; procederem fortassis melius mecum fieret, quod
oppidulum distat Vuiteberga aliquanto longiore spacio
quam est parafange unius, quae habet miliare germanicum
breuius. Etsi autem tantum itineris illa ualitudine
sua nequaquam conficere potuisset, Post hanc tamen
non longam itionem de qua diximus alleuari non
nihil uisus fuit, ut domum reuersus meliuscule haberet,
perseuerabat autem in sententia se hora nona lecturum
esse, quod etsi erant qui auertendum iudicarent
significatione contraria publice proposita, ut reuertens
auditores nullos inueniret, contra tamen hoc metuebat
tur ne ea aduersatione & frustratione tali ita offenderetur,
ut iracundiae commotio ei plus noceret, quam uis
la defatigatio, id quod factum fuisset. Itaq; neq; illa die
neq; sequentibus a praelectionum operis talibus consilijs
quae

lijs quasi uiolentis quibusdam abductus fuit aut impe-
ditus, cum semper quidem oraretur ut sibi parceret. Do-
mum reductus rursus in sedili longo suo decubuit at-
q; relicto apud eum altero ex ijs, qui eum domum re-
duxerant, alter ab eo discessit, quod diceret se literas ad
Camerarium obfignaturum, id cum audiret, scribe ei
inquit me calculo impediri ab itinere Misnensi, inuita-
tus enim fuerat ad inspectionem solennem ludi illius,
& ceterorum illustrium. Interea dum nona audire-
tur, de ijs ferme tantum, quæ publicæ in lectione pro-
positurus esset, sermones habuit. Hora nona ad le-
ctionem descendit, in qua dissimulans imbecillitatem
quantum poterat, etiam uoce firmitatem præferens,
cum res dissimulari minime posset, duo tantum argu-
menta proposuit, quorum alterum erat Gregorij Na-
zianzeni: *εἰς τὸ ἅγιον παχᾶ*, eiusmodi, *λύτρον* est *τοῦ κατέ-
χοντος*. Diabolus *κατέχῃ* iuxta dictum Esaiæ *κατέχῃ* *με-
θα μὲν γὰρ ὑπὸ τοῦ πόνηρου, πεπερᾶ μὲν ὑπὸ πτωῆ & μαρτυ-
ρα* etc. quod argumentum tum soluebat atq; explica-
bat, quomodo diabolo non deberentur *λύτρα*, aliquan-
to q̄ sit à Gregorio disertius, & planius. Hæc lectio
non multum ultra quadrantem horæ producta fuit, &
haud scimus an breuiorem lectionem ab ipso habi-
tam antehac nemo meminerit. Sic igitur post fini-
tam lectionem iterum domum reuersus statim in La-
brum aquæ calidæ descendit, & fomenta atq; unctio-
nes adhibitæ fuere illæ de quibus supra diximus, cum-
q; per dimidiam horam in labro desedisset ad prandi-
um inde egressus est omnibus rebus ita sedantibus ut
minus ei metueretur & ut ante sæpe ita tum etiam a
calculo tantum omnis debilitas extitisse iudicaretur.

In prandio perparum & comedebat, & bibebat, hilariter
ut sculum se tamen, & eum omnino præbebat, ut peris-
culum in præsentia superatum esse plerique considerent.
Postea quies se dedit, & dormiuit per horas ferme tres
qui somnus eum ita confirmauit, ut spes simul omni-
um magis confirmaretur. Ante cœnam scriptiões
certas absoluebat, et cum in cœna postea, tum post hanc
nihil animaduertebatur, quod spem a plerisque concep-
tam debilitaret, uires tamen se non corroborabant, sed
languor & imbecillitas potius harum manebat non
multo minor quam mane fuerat. Nox sequens gra-
uior erat, qua primum deprehensum fuit, quid morbi
esset, quo laboraret, nam post medium huius paroxys-
mus febrilis recurrit, & mane hora quinta qua surge-
bat declinatio huius manifeste deprehendebatur, itaque
tum gener medicus eum docere febrem esse, non tan-
tum calculi commotionem & ipse etiam agrotus idem
iudicare & sentire. Sic igitur tum agnitus morbus
fuit, & finito paulo post paroxysmo hoc altero die illa
quæ erat Nona Aprilis & V Idus minus male habere
uisus, cum usitatarum operarum suarum nihil inter-
mittebat, ut & sequentibus ferme quinque proximis die-
bus continuis, tum in Chronico dictando, cuius se-
cundam partem absoluerat perducta historia ab initijs
mundi usque ad Carolum Magnum, hora ordinaria sua
pergebat, & ex notationibus recentioribus Rolandi
epitaphium inter cætera commemorabat, cuius uersus
ut captus fuit illorum temporum nequaquam contem-
nendi, prædior habent elegans & pium, ut hac de causa
admodum ei placere animaduertentur, qui sic refe-
runtur:

Tupe

**Tu patriam repetens tristi nos orbe relinquis
Te tenet aula nitens, nos lacrymosa dies.**

Quod nunc Philippo Melanthonē amisso nimis
uere respicientes ad luctuosissimum tempus hoc no-
strum de nobis, Ecclesijs, & publicis & priuatis rebus
nostris dicere possumus, cum quid morte huius amise-
rimus, & quæ pericula impendeant omnes sanos intel-
ligere necesse sit, ipsius autem sanctissima anima in ue-
ra patria sua cœlesti consuetudine fruitur. Sed quæ re-
lis & dolori indulgere in præsentia non instituimus.
Fuit in hoc genere Chronico lectio illius ultima, quæ
& inculcationem uersuum Epitaphiorum illorum omi-
nosam habuit, tam de morte ipsius quam de temporibus,
quæ hanc essent consecutura, tum hanc etiam uocem
ipsius in primis, quod de Rolando siti extincto ut
a quibusdam perhibetur, uerba faciens hæc, inter alia
diceret, præstantes uiros subito abripi. Postea die quæ
erat IIII Iduum, seu decima Aprilis prorsus iam a
morbo liber uidebatur, nam ille internus calor febris
continentis & perpetuæ, de quo postea dicitur, non-
dum ita se exeruerat, ut de eo certo pronunciari posset,
quod tamen deprehensum iam esset, & febrem esse &
tertianam febrem, medicus ei potionem parabat, quæ
bilem educeret, qua cum hac die mane usus esset, ea se
alleuatum confitebatur. Nihil uero ille sibi minus
parcere quam si rectissime ualeret, cum nullo unquam
tempore magis ei quiete opus fuerit, Itaque cum ea-
dem die certis de causis Senatū Academiæ sub ho-
ram XII. conuocatum esse cognouisset, ne ulla in
parte deesset rebus publicis, in consilium publicum ue-
nit & ipse, non tantum non uocatus, sed oratus etiam

B iij ut quies

ut quieti suæ confuleret, Præsertim cum negotia essent
de quibus ageretur minime quidam illa contemnenda,
non tamen eiusmodi propter quæ ita defatigari tantum
uirum (abest enim consiliorum locus ab ædibus ipsius
interuallo non paruo) & tali tempore suo, necesse esset,
quod si grauissima etiam fuissent, consilio tamen eius
alijs modis res scholastica frui potuisset. Sed ut antehac
semper in tota uita, ita tum sibi etiam non pepercit, &
in illa inualitudine, & uicina morti uel huic potius pro-
xima imbecillitate sua, se tanquam recte ualente usus
est quam diu potuit, atq; tum in Senatu cum commoti-
one non parua contra uiolantes disciplinam publicam
& tranquillitatem communem, multa dixit grauissime,
& statuit seuerissime, lenitatem uel lenitudinem potius
eorum qui molliores hac in parte essent increpauit,
& de coniunctione animorum & pacis studio multa
utiliter & pie monuit ad conciliandos animos, quorum-
dam scholasticorū, inter quos periculosa rixæ extiterat
Nos quidem meminimus quodam tempore eum cum
ex Senatu post grauiorem commotionem domū reuer-
teretur de se dicere, animi commotiones tales suas inter
ea esse, quæ mortem ipsi accelerarent, & de iracundiæ
commotionibus, curis, & laboribus dicebat, his tribus
rebus uitam suam confici, quæ tamen causa postremo
loco hoc tempore in Senatu proponebatur eiusmodi
erat, ut quasi amica quædam κατὰ σοφίαν uideretur, & in
hilaritatem quandam negotia definerent, ipseq; animo
sedato uel hilariusculo etiam inde surgeret, atq; ita do-
mum reuersus reliqua parte diei quietior fuit & scripti-
onibus quibusdam, & emendationibus typographicis
concionis habitæ in funere Illustrissimi principis Phi-
lippi du-

lippi ducis Stettini & Pomeraniae &c. quae hic typis
exprimebatur, atq; epicediorum quorundam, quae
scripta fuere eidem Principi. Haec ominosa per se fu-
ere uniuersa, q; funebribus illis operis eo toto tempo-
re occuparetur, & res de ipsius etiam uocibus magis
ominosa fiebat, tum enim ridens ad affantes familiares
suos dicebat, ego iam tantum trago funebria & hic opti-
mo Princeps cui haec scribuntur, Philippus fuit, quid si
ego Philippus unus ex uulgo eum sequar. Quae etsi io-
cas dicere uidebatur, tamē ominosam hanc uocem fuisse
secuta mors ipsius docuit. Undecima die, quae est tertia
Iduum Aprilis, recursio febris metuebatur, quae & re-
currit, etsi λυσισ tempus pristinum anticipabat, ut dici-
mus, sed quia ipse sibi minime parcebat, ut saepe iam
querimur frustra quidem, neq; ab operis ullis abstine-
bat, neq; domi se continebat, ideo uulgo minus pericu-
li esse iudicabatur, cum tamen publice & priuatim pro
ipso preces ardentissime fierent. Et quantū debilitas
manifesta erat & ante oculos omnibus, neq; dissimula-
ri poterat, tamen ut alia mala antehac saepe, & grauissi-
me etiam nonnulla, ita illud etiam praesens ut superaret
a plerisque sperabatur, nihil autem occupationum illa to-
ta die, quae a quibuscunq; negotiis offerebantur decli-
nare, aut refugere, & hora matutina sexta quam diebus
festis sibi sumebat, praecationem Christi προσευχών de
capite Iohannis decimo septimo publice in schola ex-
plicabat, quo tempore post haecenus commemorata
mortis ipsius omnia et praesagia, aliud nouum & singu-
lare atq; multo q̄ caetera memorabilius animaduersum
fuit. Cum enim de morte sua antehac in publicis praes-
lectionibus non soleret mentiones usurpare, tamen &
paucis

paucis diebus ante commendabat puero memoriam
sententiae certae, & hanc post mortem meam memento-
re dicebat, & in huius diei praedicatione cum summam
& capita praedicationis Christi auditoribus commemoras-
ret, quae sunt tria, Primum, ut sit Ecclesia, Secundum,
ut sit concors, & consentiens, Tertium, ut sint salvi &
haeredes uitae aeternae aliqui, quae est Ecclesia coelestis,
Haec igitur capita cum ita commemorasset, memini in-
scquit haec tria meum patrem triduo ante mortem pre-
cari & mox περιαιτολογων (quod erat ei in hoc genere
& in publico inusitatum) de se subiiciebat. Haec tria vo-
ta moriturus ego etiam meis liberis & filiolis (his enim
uerbis utebatur) relinquam, ut sint in Ecclesia, Deumque
recte inuocent, ut sint unum in ipso & concordes, ut
sint haeredes uitae aeternae. Haec igitur ille ut Pater tri-
duo, Sic ipse nona die ante mortem suis praecabatur. In
prandio postea fastidium cibi & potus, quod & in coe-
na, ei molestum erat: Vires autem minime augetes-
bant. Post caenam, cum perparum cibi leniter des-
gustasset, νιψισ febrilis recurrit sub noctem, quam sa-
cum in lectulum suum intulit cubitus abiens eodem
tempore. Hic tertius morbi paroxysmus per noctem
sequentem aliquanto eum grauius exercuit. Cumque non
multum uel per parum potius dormiisset, & surgeret
mane hora quarta eius diei, qua hoc anno memoria cru-
ciatum & mortis Christi celebrabatur, quae erat duode-
cima mensis Aprilis & pridiana Iduum, sic igitur & ui-
gilijs & febre exercitus per noctem & debilitatus, hora
tamen sexta ad operas doctrinae publicae redijt, cum res-
cte ualentem ante lucana aut matutina uocis contentio
qua feriarum diebus utebatur, debilitare soleret. Et ma-
nifesto in

nifesto in hac senectâ ipsius ab annis iam aliquot deprehendi potuit, paschatis tempore ualitudinem eius ex continentibus lectionibus matutinis illis admodum affligi, cum per quinque dies eas continuaret, una tantum die in uigilijs Paschatis uacua interposita, quod non fiebat aliâs totius anni tempore. Hac de causâ a sollicitis quibusdam de ualitudine & salute ipsius paulo ante id agebatur, ut callide alijs negotijs obiectis ab illis matutinis operis abstraheretur, sed non successerat consilium. Inuitabatur etiam literis Principis cum Lipsiâ in examinatione stipendiariorum uersaretur ad inspectionem scholarum illarum, quæ beneficentia Illustrissima Misna, Cremæ et Portæ aperiuntur de quo supra etiam retulimus aliquid, quam si obiisset, abductus sic etiam ab illis periculosis ualitudini ipsius operis fuisset, sed cum alia ei obstabant, tum præcipue, ne publica discendi occasio discipulis Academia nostræ interuerteretur eo tempore, quo tantarum rerum memoria in Ecclesia celebratur. DEVS tamen ut nunc intelligimus peculiari gubernatione sua eum huc reduxit, neq; alio in loco quam eo quo iuuentutem & Ecclesiam per annos quadraginta duos utilissimè docuit, & inter oculos & manus eorum, quos maxime dilexit, mori uoluit. Sed hæc ab instituto alieniora sunt. Hora igitur diei illius matutina sexta Esaiæ uerba Cap: LIII. Quis credit sermoni nostro &c. explicabat publice, in cuius lectionis fine de nouæ obedientiæ necessitate uerba faciens, hæc dicebat, necessaria est, & nostra Panoplia, quæ fuit uox publicæ doctrinæ illius ultima, nam ea quam ad Paschatis diem meditabatur impedita fuit, ut postea referemus, Quæ ideo etiam commemorauimus, ut constans

C

studium

studium huius nauandi operam Ecclesie, & rebus com-
munitibus, & diligentia in officio & assiduitas industrie
incredibilis magis conspiciatur, cum hæc usq; ad extre-
mum præstiterit, & stationem, atq; locum suum pene
moriens deserere noluerit. Die enim octaua post mor-
tuus est ut narrabitur, quæ celebratio ad uitæ ipsius non
mortis historiam pertinet, et ab alijs alibi præstabitur.
Post meridiem scribere incepit, quod die Paschatos mo-
re Academia & Ecclesie huius solenniter proponere-
tur. De cæteris nihil meminimus. Sub noctem huius
diei inter nonam & decimam multi sunt fide digni ho-
mines, qui affirmant se in nubibus supra oppidum Vui-
tebergam manifestam speciem uirgarum in scopas col-
ligatarum uidisse, & primum quinque fascies, sed duobus
celerius euanescentibus, postea tres distinctis spacijs
apparuisse, ita ut rami uirgarum seu scoparum parte an-
teriore septentrioni, posteriore qua colligantur, austro
obuerterentur. De quo prodigio cum D. Philippus
audiuisset, ita hoc interpretatus fuit, ut diceret nobis
penas portendi paternas, quia uirgæ essent, quibus pa-
rentes ad liberos utuntur, non gladij, & se sterilitatem
agrorum metuere significabat. Sed hostibus dicebat
impudent atrociora. Sapissime uero ille ante etiam
morbum de grauissimis pænis concionari, atq; predi-
care solebat publice & priuatim, quæ nostri seculi petu-
lantiam, maliciã, profanitatem, idolatrias, et infinita sce-
lera alia obruituræ essent, Neq; dubitandum est, Deum
puniturum hos mores, & hæc tempora. Sed hæc om-
nia non sunt huius loci. Noctem sequentem commo-
dam habuit, & bene dormiuit, qua ut ipsum referentem
audiuimus in somnis sibi accinere illa uerba uisus fuit.

Desider

Desiderio desideravi manducare uobiscum hoc Pascha, ijs modis quibus in templis puer olim accinuerat, & ea se contentione uocis usum, ut ipse se de somno excitaret, quod igitur bene dormiisset, surrexit e lecto decima tertij Aprilis, id est, Iduum diei hora matutina tertia ad absoluendum scriptum illud, de quo diximus, quod die Paschatos proponeretur, Idq; illis tum matutinis horis describendo absoluit, quod ultimum est ex ijs quæ ad publicam lectionem scripsit, & quale sit cum editum extet, legentes iudicabunt.

VICE RECTOR
ACADEMIAE VVITEBER-
GENSIS, GEORGIUS MA-
IOR THEOLOGIAE DOCTOR.

HOC anno 1560. Pascha ab exitu Israelitarum ex Aegypto, 3069. celebratur. Tot annos cum filius Dei, qui tunc agno uescentes texit, seruauerit Ecclesiam suam, Speremus & reliquias clementer seruaturum esse, donec palam ostendet se rursus generi humano, & lætissimo triumpho uniuersam Ecclesiam ad cœlestia gaudia ducet, ubi erit Deus in beatis omnibus omnia. Etli autem assidue in uita repetenda est cogitatio de distinctione Ecclesiæ & gentium, de mirandis operibus Dei, & de beneficijs filij Dei, & assidue excitanda est fides & gratiarum actio, tamen sit intentio maior, cum tempus de tanto agone filij Dei nos admonet.

Tibi igitur omnipotens Deus, æternæ Pater do-

mini nostri Iesu Christi, Creator una cum filio tuo, & Spiritu sancto gratias agimus, quod nos uocasti ad uerē Ecclesie societatem, in qua & filium tuum recte agnoscimus, & beneficijs eius fruimur. Aliæ Sectæ furentes contumelijs adficiunt filium tuum dominum nostrum Iesum Christum, ut ingens multitudo Mahometica, et personæ Christi diuinitatem detrahât, et audacissime tollit officium, negat iram Dei placari unius alicuius iniferi hominis cruore, deniq; tetra multa dicit. Pontificij historiam utcunq; retinent, sed adplicationem obruunt, uerant te statuere Christi obedientiam pro tuis peccatis precium esse, te esse iustificatum sanguine filij Dei. At uera Ecclesia retinet uocem Euangelij in Propheticis & Apostolicis scriptis sepe repetitam, quæ de officio sic nos docet iuxta hæc uerba Pauli, Iustificati sanguine ipsius, Item sanguis Iesu Christi purificat nos ab omni peccato. Propter tuam obedientiam nobis donatam reputamur iusti, & heredes æternæ salutis, non propter ullam dignitatem nostram. Pro hoc immenso beneficio tibi omnipotens Deus, æternæ Pater, Creator cum filio & Spiritu sancto gratias agimus. Tibi etiam fili Dei gratias agimus, quod factus es Redemptor noster, & te ueris gemitibus precamur, ut lucem fidei uoce Euangelij tui & Spiritu sancto accendas & augeas, nos infirmos gestes, gubernes, protegas & salues, Ad hæc beneficia danda scimus te resuscitatum esse, & sedere ad dextram æterni Patris colligentem æternam Ecclesiam, ac dare dona hominibus. Hæc sepe iam cogitemus, et collectione insignium testimoniorum nos & confirmemus, & ad gratiarum actionem, & ad inuocationem exuscitemus. Sic nos
Paulus

Paulus iubet, εορτάζουμι ἐν ζύμῳ παλαιᾷ, μὴ ἐν ζύμῳ κα-
κίας καὶ πονηρίας, ἀλλὰ ἐν ἀζύμοις ἐπικρινείας καὶ ἀληθείας.
Iubet Festum diem celebrare non fermento ueteri, id
est, non opinionibus & adfectibus carnalibus, Sed
azymis sinceritatis & ueritatis. Sint uere de Deo cogita-
tiones, sit inuocatio uera, sint affectus sinceri, ἐπικρινείε,
id est, sciūctis lutulentis fecibus, Amemus Deum &
non dedecoremus eius gloriam scandalis, non antefez-
ramus proprias cupiditates, ambitionē, odia ueritati et
gloriæ Dei, non faciamus distractiones non necessari-
as, sed sanemus potius uulnera nostra. Deniq; sint pes-
ctora templa Dei, qui nequaquam inter furias habitat,
quæ accendunt in atheis rabiem sophisticam, barbariz-
cam crudelitatem, θεομαχίαν & alias pestes.

Quare propter gloriam Dei & salutem uestram
uos obtestamur, ut gratitudinem uestram erga Deum,
& dominum nostrum Iesum Christum modestia uest-
stra & inuocatione ostendatis. Leti etiā confirmate
uos spe æternæ salutis intuentes dulcissimos congres-
sus sanctorum, quorum haud dubie magnum cœtum
Christus reuiuiscens simul resuscitauit. Et consentane-
um est sæpe adfuisse Heuam, Saram & alias sanctas
matronas apud Mariam, & ei narrasse suorum tempo-
rum agonas, arumnas & liberationes, & Deo, & huic
Filio gratias egisse. Illi dulcissimi congressus quadra-
ginta dierum uere fuerunt aurea ætas, in tota serie tem-
porum, quæ antecedunt postremum Triumphum
Christi, in quo uniuersam Ecclesiam liberatam a pec-
cato & morte in cœlestia gaudia ducet. Hanc auream
ætatem optemus & speremus talia cum Christo & Pa-
tribus, & toto agmine cœlesti colloquia plena ueræ sa-

pietia, ad quæ tamen perueniri non potest, nisi hic elementa utcuq; discamus. Quare & doctrina exercitijs delectemur. Et ut ostendatis uos reuerenter sentire de doctrina & uoce ministerij Euangelici, adferant singuli ad Aram significationem gratitudinis.

Hunc honestum morem scitis uos & commonefactionis & exempli causa conseruari, ut rudiores commonefiant de reuerentia debita ministerio Euangelij. Datæ in Paschate Anni 1560. quod est ab exitu Israelitarum ex Aegypto Pascha 3069.

Hanc autem diem pridianam Paschatos à multis iam annis seruare solebat, qua sacra communione uteretur, Itaq; ad concionem in templum oppidi descendit & mysteriorum corporis & sanguinis Christi publice cum multis alijs particeps factus est.

CVM in templum descenderet illud scriptum & proponendum diximus in officinam typographicam prius detulit quam ad templum ueniret. Domum reuersus, in prandio parum comedit, mox languor augetur & cætera omnia febris recursionem certam significare. Post meridiem horam circiter secundam iterum in officinam typographicam abiit, ut uideret quid & quomodo elaboraretur, ne si cessantibus operis editio impediretur inusitata in Academia deformitas notaretur, & debitum eius diei & temporis officium non præstaretur, atq; in publicis negotijs negligentia aliqua culpari posset, hæc ultima illius fuit in publicum progressio. Nam domo ille sua postea non est egressus amplius. Sub hoc tempus, febrilis paroxysmi, quasi antecursores quidam ei molesti esse, languor, inquietudo
oscitatio

oscitationes, artum contentio. Itaq; ille aliquantisper
in scamnum decumbere, mox inde surgere, in musæo
obuersari, etiam in commune conclaue descendere, atq;
q; omnibus gestibus male sibi esse ostendere. Sub ho-
ram uero quartam in inferioribus gradibus scalarum
quibus in Musæum ipsius ascenditur, defecit caput
manu sustentans nixa cubito. Eo tempore Ioachimus
Camerarius confectis domi publicis operis ad uisend-
um Philippum Lipsia excurrentes, huc uenit, & do-
mum Melanthonis ingrediens ita in gradibus seden-
tem inuenit. Cumq; consalutassent inter se, paulo post
sub horam quintam febris quarto caput παροξυνωσα
inuasione manifesta. Itaq; quod hoc uellet, statim in le-
ctulum est abductus. Ita autem inuadere eum febris
solebat ut horrorem quidem frigutiens, ut Plautino
uerbo utar, sentiret ualde grauem & molestum, sed qui
tamen non esset expers interni æstus cuiusdam & ali-
eni, a quo & ipse simul affligeretur, quare ηπιάλδιον esse
suspiciabatur, quam febrem & ριγοπυρετον ueteres appel-
larunt, quod simul æstuent & algeant, qui hac corripit-
untur. Medicus uero nequaquam ita sentire, sed ma-
ius malum esse intelligere, & periculum metuere gra-
uius, quod enim nunq; sine calore alieno corpus esse
sentiret febrem continuam esse deprehendit, qua uis-
res consumerentur, & intestino incendio colliquesce-
rent qualicq; conflagrarent, ad quam cum periodos il-
las tertianas accedere uideret, η μυστι Ταιον esse iudicauit,
qui ex tertiana & continua fit, & manifestis de causis
ferme semper est incurabilis, Quod autem in urinis
lentum & nigrum, & quasi piceum quiddam subsidere
solebat, id a plerisque pro calculi materia habebatur, cum
& sine ar-

& sine arenulis nunq̄ essent, & turbidæ semper, quod febris calculum simul commoueret. Talem autem urinam in calculi commotionibus sæpe excreuerat antea, & si quid aduersi senserat antea, si talem edidisset urinam, nihil aliud nisi calculum esse certo statuebat longæ experientia argumentis edoctus. Hoc igitur quod tum edebatur Medicus noster & ἄμωv χίμων iudicare & νεσλωτηντικόν aliquid esset metuere se significabat, interrogantibus, cuius coniecturas rectas & iudicium uerum fuisse exitus comprobauit, & nimis quidem, nam hæmitritæam febrem fuisse, quæ D. Philippum confecerit, & uires in corpore senili reliquas absumserit, dubitari non potest. Quæ de morbo ipsius hoc modo breuiter indicanda putauimus, Sed propter paroxysmum illa uesperis cibus aut potus ei dari neq̄ potuit, neq̄ ipse expetiuit. Noctem autem sequentem totam, ut in paroxysmo, pergrauem habuit, & inquietam, sub diluculum tamen acquiescens, dormire cepit, & somnus productus fuit usq̄ ad horam matutinam ferme quintam, Quo tempore diei illius, quæ fuit decima quarta Aprilis & Paschatos dies, de lecto surrexit, & quantq̄ uires ita erant imbecillæ, ut uix ingredi posse uideretur, tamen ad lectionem publicam descendere uolebat, qua hora sexta historiam Euangelicam, quæ eo die in concionibus sacris proponitur, scholasticis explicaret, sed impedita res fuit, & ad auditorij fores nunciatum D. Philippum non esse lecturum, ita auditores consurrexerunt, qui conuenerant frequentissimi. Iam ille uestem sumserat, frustra & orante, & dissuadente, & hortante Camerario, ne in publicum prodiret, cui ille aduersans, tantum aiebat,
unicam

unicam sententiam pueris explicabo. Ita illis contro-
uersantibus interuenit Philippi filius, & nunciat Patri
neminem esse in auditorio, quem Pater durius com-
pellans, ergo tu inquit discedere iussisti? quod cum
filius negaret, pater animo sedato, cui igitur legam, in-
quit, si nemo adest, & sine grauiore commotione ue-
stem rursus deposuit, atq; hac minima fraude illa ei
auersa defatigatio sic fuit, ut quam minime commoue-
retur, non tamen nihil, quam non potuisset sustinere.
Expectabat tum ad fores musæi tabellarius missus ad
eum ex Pomerania, & erant eodem tempore literæ ei
scribendæ ad Ducem Borussiae &c. Impedita igitur
prælectionis publicæ opera ut diximus, hæc agebat, &
Borussiae primò in manus sumebat, cumq; in his
scribendis aliquo usq; progressus fuisset, se positus ijs,
Pomeranica expediebat, ut minus operosa negocia.
Literas igitur tum in Pomeraniam scribebat ternas ad
minimum, & libellos plusculos concionis habitæ ad
funus Ducis Pomeraniæ Philippi &c. de qua supra
diximus, amicis inscribebat. Fortassis autem hoc etiam
inter ominosa referendum sexta ante mortem die eum
funebres conciones inscribere. Sub id tempus nun-
ciabatur ei de conatibus maleuolorum, quibus insidi-
arum certarum tendiculos illi struxerant cuidam quem
cum bonis facere grauius ferebant, quæ tamen ita ab
illis agebantur, ut risu potius quam dolore ij conatus
digni uiderentur, & incogitantia crudelitatis & male-
uolentiæ illius manifesta fieret omnibus qui audirent.
Itaq; res tota ab ipso etiam ridebatur, sine ulla animi
commotione. Sed & temporis ratione ita flagitan-
te, & quod ad altare more solenni munus ea die offe-

D

rendum

rendum esset in templum, abiere ceteri, relicto apud
praeceptorem Ioachimo Camerario. Interea illae Pome-
ranicae à Philippo scriptiones perfectae fuere, & tabellae
rursus dimissus.

Postea prandij tempore, cum ad hoc descendis-
set, & uix iam mensae accubuisset, tormina ei molesta
fuere, ut secedere necesse haberet, mox reuersus, gu-
stauit aliquid de gallo, quem nostri homines à betula
cognominant, sunt qui attagena ueterum esse putent,
quem una cum gallina eiusdem generis & perdicibus
aliquot Illustrissimus Princeps Anhaltinus Ioachimus
&c. ex uicinia ad eum miserat, cum de morbo eius cog-
nouisset, quem dolenter ferebat, ut mortem postea do-
lentissime, fuitq; in hoc genere ut ante semper, sic tum
maxime erga ipsum perbenigna & plane officiosa hu-
ius uicinia nobilitas. De illo igitur gallo gustabat
tum aliquid, & de prunis coctis, sed neq; multum neq;
cupide. Afferebatur etiam ei uinum rubrum Rena-
num, quod uulgo à similitudine coloris, quam habet
cum pede anserino cognominatur, & Dominus Phi-
lippus duplicato uerbo graeco per iocum $\chi\rho\nu\nu\pi\alpha\delta\alpha$ ap-
pellare solebat, hoc tum suauius utebatur, & sibi sapere
dicebat, atq; laudabat etiam admodum. Etsi autem
hilarem se exhibebat, & cum amicis praesentibus col-
loquia habebat suauia, languor tamen magnus erat, uel
imbecillitas potius non parua, quae pene in momenta
augebat. De mensa cum surrexisset in musaeum as-
cendit, ibiq; in sedili illo suo, cuius iam saepe mentionem
fecimus, quieuit aliquantisper. Postea surgens ad Bo-
russiacas literas redijt, quas mane ut diximus luculen-
te inchoarat, et quanq; tum addebat pluscula, tamen uix
dimidiam

dimidiam partem harum conficiebat, neq; illa die absoluere eas potuit. Cumq; defatigatus scribendo & ualde languens in cista ante fores musæi assedisset, de domino Doctore Iohanne Bugenhagio Theologo clarissimo & Pastore Ecclesiæ quondam nostræ fidelissimo, qui biennio ante mortuus fuit, in mentem ei uenit, de hoc igitur referebat, eum non morbo sed tantum uirium defectu mortuum, eiusq; recordatione motus minime optandum esse dicebat, eo usq; produci uitam cuiq;, ut talis fieret senectæ, qui opera sua inseruire nemini amplius posset, atq; ita non obscure significabat se ab hoc sibi metuere, quodam etiam ex sequentibus diebus, audientibus pluribus, Deum precatus est, ut si eum uiuere in terris uellet diutius, eiusmodi uitam ei largiretur, quæ alijs usui esse & in qua Ecclesiæ Christi, & studijs iuuentutis institutioni utiliter inseruire posset. Atq; has preces aliquoties etiam repetiuit deinceps, metuebat enim ut diximus hecicam senectutis & tabem longam, ut iaceret telluris inutile pondus, qui usui esset nemini, quod propter corporis ipsius soliditatem alij etiam complures futurum suspicabantur. Hæc ex ijs quæ illa die acciderint in memoriam nobis hoc tempore reuocare potuimus. Postridiana quæ fuit decima septima Calendis Maij, id est decima quinta Aprilis cum præcedentem noctem medicriter commodam habuisset, & dormiuisset satis, mane ad operas priuatas scriptionum suarum reuersus est, nam ad publicas ne descendere uellet amicorum precibus, tandem a se impetrari passus fuerat. Ad hanc diem cum periodus tertiana metueretur, prandium ei paratum est aliquanto maturius, sed serius tamen nã inter

eum inuasit post horam antemeridianam nonam, itaque de mensa in lectulum est abductus, Antequam ad prandium descendit, cum alia commemorabat, ut libenter se hinc migraturum esse, si ita Deo uideretur, ostenderet, tum pronunciauit hoc: Cupio dissolui & esse cum Christo. Interque haec de significatione uerbi paulini quaerere cepit, demonstratoque & recitato loco ex Epistola ad Philippenses: *ἔπιθυμῶ ἔχειν εἰς τὸ ἀναλῦσαι*, interrogabat Ioachimium Camerarium, qui tum aderat, numquid inter ea, quae de figuris orationis Paulinae edidisset, notata ista essent, sed is praeterita illa esse dicebat, & se quod non attendisset, aegreferre, uolebat tamen Philippus locum requiri, cumque uerbi istius mentionem non esse factam cerneret, disputauit deinde cum Camerario de significatione huius, quae nequaquam esset ea, quam interpres uerbo latino uoluisset exprimere, repugnante etiam genere & diathesi, & discedere atque migrare uel parare abitum uerbum graecum significare docuit, sicut *καταλύειν* diuertii & commigrare & *καταλυσιον* diuersorium atque hospitium, ut uerbi ista debuerint hoc modo, cupiditatem habens ad descendendum & migrandum seu apparandum iter, qui nimirum est ex hac misera & laboriosa uita ad beatam quietem abitum. Atque aiebat Clarissimum uirum pietate & doctrinae eruditione praestantem D. Iacobum Milichium paulo ante morbum quo confectus fuit, cum mortis incidisset mentio, dixisse fieri posse, ut uitam hanc in terris relinquere aliquis non grauatum uelut, sed ominino mortis cogitationem esse horribilem, quae sententiam ualde laudabat D. Philippus, & monebat mortis formidinem commemoratione incommo-

rum

rum vitæ non depelli, & ad hanc præsentem animo ob-
eundam alia esse oratione & ratione opus. Atq[ue]
recordari se multorum aiebat, qui suo tempore vita
erepta euentus tristes declinassent, ad mortis tamen
terrorem alia quasi arma requiri. Hi igitur tum sermo-
nes illius fuere anteq[ue] ad prandium descenderet, ex quo
propter ληψιν præsentem in lectulum ut diximus de-
ductus fuit. Hoc tempore ita in lecto decumbere cæ-
pit ut thoracis tantum uestibus seruatis exteriores reli-
quas exueret, quod antehac interdum præcedentibus
his morbi diebus omnibus ut faceret, persuaderi non
potuerat, iacuit ita horas tres, in quibus surrexit aliquo-
ties ad secessus necessarios, ita enim mundus senex, &
prudens erat, ut ne tali quidem tempore suo porrectio-
nes aut ministeria cuiusq[ue] hac in parte ferre posset.
Sed circiter secundam pomeridianam cum iterum
surrexisset, & de lecto usq[ue] ad fenestram cubiculi, ubi
marula ipso ita uolente deponeretur, processisset re-
uertens ad lectulum, cum in hunc ascendere uellet, de-
ficere eum uires, ut in scabellum ante lectum in-
ter manus Ioachimi Camerarij & generi Peuceri col-
laboretur, sed celeriter adhibita ea fuere quæ solent
& debent ut ληψια auerteretur, cumq[ue] paulisper ita
iacens se recollegisset, in lectulum postea sublatus est,
Vbi iacuit usq[ue] ad sequentis diei matutinam horam cir-
citer quartam. Noctem autem illam præ cæteris grauem
habuit, in qua & somni parum & tussis molesta, &
quod ei post paroxysmum semper accidere solebat,
urina mittendæ causæ sæpius surgendum fuit. Hac
fuit quinta ληψια qua affligebatur & grauius & diutius
q[ue] ulla ex præcedentibus, durauit enim morbi paroxys-
mus

mus usq; ad septimam ferme illius diei uespertinam,
ut esset horarum ad minimum decem, qualem neq; an-
te, neq; post sensit ullum. Frigere ei in illo aestu febrili
manus & pedes solebant, et tamen calorem internum
tantum sentiebat, ut intra stragulum pedes ad dimidia
femora usq; non posset continere, aut contacta esse si-
nere. Itaq; cum esset ut diximus pudensissimus, neq;
aspici nudationem talem suam, neq; contrectationem
ab explorantibus quomodo affectum corpus esset,
æquo animo patiebatur, usq; ad extremum & (quod
animaduerti poterat) hac una de causa sequentibus die-
bus abire à se iubebat, qui officij causa ad eum uisen-
dum conuenerant. Hac die Epithema ei parabatur,
in quo genere ualde laudare solebat coralliorum uirtu-
tem & efficaciam, quam ante annos uiginti cum ex de-
bilitate cordis grauissime laboraret VVimarix, exper-
tum se esse prædicabat præsentissimam, applicante ei es-
pithemata ex his Georgio Sturciade medico clarissimo
quibus cum usus fuisset, per quietem sibi oblatam fuis-
se dicebat sententiam Prophetæ: Non moriar, sed ui-
uam, & annuntiabo opera domini, & paulo post se con-
ualuisse. Hæc igitur quod meminisset sibi in maxima
debilitate profuisse atq; ita quidem ut statim cum ap-
plicarentur corroborari se sentiret, et cū remouerentur,
debilitas recurreret, Ideo tum etiam ex corallijs & ali-
is quorum non minor ad corroborandum uirtus est
& efficacia epithemata ei parata fuere, ut diximus, qui-
bus postea omnibus morbi diebus sequentibus usus est.
Ad decimum sextum Calendas Maij, quæ est Aprilis
decima sexta dies, cum surrexisset de lecto ut diximus
circiter horam matutinam quartam, præcibus suis
ad Deum

ad Deum peractis, quas faciebat ut antehac saepe, ita his morbi diebus ardentissimas, & ante omnes diurnas operas suas, his ut Christianum hominem facere par est primum tempus dabat. His igitur dictis ad literas Borussiacas reuertens quæ addere cogitauerat perscribebat. Hac die Camerarius hinc discedere cogitabat, ut constitutis domi rebus publicis & priuatis suis, et confirmata familia huc quam primum redire posset, & manere cum necessario suo, dum quo res euasura esset, cognosci posset, & soliditas corporis, & præcipuorum membrorum firmitas, cerebri in primis hanc spem afferebat, futurum ut cum septimo paroxysmo febris, ut ferme tertianæ solent, desineret, & quamuis imbecillitas manifestata erat, tantum tamen uirium adesse putabatur, quæ morbum præsentem, si non superare, saltè sustinere diutius possent, nam sicut fieri solet, dum spiritus est, spes non deponitur, & secundum Poëtæ uersiculum:

Prona uenit cupidis in sua uota fides,

Quod in hoc casu magis fiebat, cum constaret ardentissimas pro ægroto nostro preces fieri publicè & priuatim, quod precum studium in hominibus nostris auagescebat hoc tempore, quo non amplius in publicum prodire D. Philippus conspiciebatur, & lectionum operas intermittebat. Hoc enim cum non nisi extrema necessitate coactum facere eum scirent, & illis etiam diebus experti essent, ex eo de periculo aestimabatur, atque ita precibus magis intendebatur. Quod igitur Ioachimus ea die a Philippo discedere cogitaret, & ægrotus noster pridiana die propter febrilem paroxysmum pene nihil cibi aut potus assumsisset, apparabatur ei aliquid ientaculi loco, quo Ioachimus discessurus, ut

rus, ut tum constituerat, cum ipso uteretur, quo cum pluribus cibum capiens suauius & plus assumeret. Ad illud igitur ientaculum anteq̃ ex musæo descenderet, cum forte affedisent ambo, Camerarius & Melanthon supra scamnum, quo plerunq̃ solebat ad ianuam, reliquis qui officij causa semper ei aderant, plures quam opus erat & commodum circumstantibus, & uerba fierent de ualitudine & uita ipsius, tum igitur D. Philippus tanquam ultimam salutem Ioachimo dicturus: Mi Domine Ioachime, dicebat, sumus iam amici ab annis quadraginta, & uera fuit, atq̃ mutua inter nos dilectio, ex qua neuter sibi quicq̃ quaesuit, fuimusq̃ duo quidam ludimagistri, boni μαγιστρου suo quisq̃ loco, & confido labores nostros multis profuisse, quod si DEus ita uoluerit, ut moriar amicitiam nostram in illa altera uita sanctissime colemus. Postea ad ientaculum simul descenderunt, cumq̃ accubisset Camerarij genero, qui coniugem amisit, & tum prope eum confederat, huic igitur dicebat, hac nocte habui somnium de uxore tua quam mihi uidere uidebar morientem, hæc matrona anno & septem mensibus antea sanctissime mortua fuerat, quam quod esset præstans pietate, & omni laude matronali foemina, ualde Philippus dilexerat, & morte huius grauissime afficiebatur, piisque sermones huius recordabatur & celebrabat, quos paulo ante mortem ex ea audiuerat. Vnam quidem uocem huius præ cæteris prædicabat, quod in extrema debilitate dixisse eam, meminisset, Scio Deum mihi affuturum esse, quam uocem tanti faciebat, ut sæpe diceret se per omnem uitam huius non obliuisci posse, & quorundam tempore ad mentiones dogmatis de dubitatione
an simus

an simus in gratia, ad hunc eundem qui maritus illius fuerat, & forte tum praesens aderat, ad hunc igitur tum ille, sic non loquebatur uxor tua moriens, & simul uocem illam huius commemorabat. Etiam alias saepe testabatur se matronae illius memoriam in tota uita non posse deponere, Propter talem igitur affectionem erga hanc suam fieri potuit, ut per quietem etiam memoria illius ei obuersaretur, hoc praesertim tempore quo de morte plurimum cogitabat, cuius foeminae & sequentibus uitae diebus aliquoties mentionem faciebat, & fuit non parua exitus utriusque similitudo. Postea & de carmine referebat quod tertia nocte ante accinere sibi in somnis uisus fuerat: Desiderio desiderauit &c. In illo igitur ientaculo cum de iusculo & alijs ualde parum assumisset (nam cibi ferme nihil assumebat illis omnibus morbi diebus, & de potu quidem modicum) tum igitur subito debilitas eum tanta occupabat, ut in musaeum suum redire uellet, & ibi in lectulo se ad quietem componeret, somnum expectans, quo illis diebus ferme solo alebatur & recreabatur. Haec res ita Ioachimium commouebat, ut consilium de discessu deponeret, & mutata sententia illo die se hinc nusquam commoueret. Sed quiescens in lectulo Dominus Philippus, ut diximus paulo post obdormiscere coepit & dormiebat ille tum somnum, ut ipse postea narrabat suauem, sed primum supinus & palpebris male coniuuentibus & ferme semiapertis, eratque omnino species dormientis, sub initia somni illius tristissima ut plerisque illa lacrymas exprimeret, a domesticis autem tanquam mortuus tum deplorabatur, cum sollicitudines quidem auerentur, uniuersis, sed paulo post in la-

E tus se cons

tus se conuertens sine ulla tristiore specie dormiebat,
& ita ut animaduerti posset, eum suauiter dormire. In-
terea Ioachimus etiam ad quietem secedere, quem mi-
nime bene affecto corpore & animo esse apparebat.
Post horas ad minimum tres, quas continuas D. Phi-
lippus dormiuerat, expergiscebatur, sibiq; suauis-
imum illum somnum fuisse ad omnes testabatur, & sa-
ne hoc ita recreatum eum apparebat, ut rectius uel
minus saltem male ualere uideretur, quam preceden-
tibus morbi diebus uniuersis. Sub id tempus ex Aca-
demia nostrae Theologis unus discessurus in patriam
Chersonesi Cymbricae, D. Praeceptorum salutem dixit
ultimam, quem honorifice a se dimittens, libros ei dabat
tum recens apud nos editos, ad Regem perferendos,
& se, cum in praesentia uirium imbecillitate impedi-
tur, literas ad Regem prima occasione missurum di-
cebat, quibus eius serenitati gratias esset acturus pro
benignissima uoluntate & munificentia erga ipsum
sua, & pro salute regis, & regni illius uotatum & pre-
ces addebat, qualibus in hoc genere uti solebat. Alla-
tae ea die huc sunt chartae aliquot scripti cuiusdam quod
Staphylus contra Philippum sub prelo tum adhuc ha-
hebat, editae lingua germanica, Id quale sit lectores
uidebunt, & iudicabunt. Afferrebat & aliud eadem
die, de consilijs quorundam quomodo in Synodo so-
lenniter damnari possent ij, qui hactenus minus solen-
niter condemnati aliquibus uiderentur, quod quale
sit etiam ipsum in medio relinquimus iudicare uolen-
tibus: οὐ γὰρ ἐπιβλῆν κακῶσ. Quae scripta a bonis & aman-
tibus Reipub: cum dolore legebantur, cum & quid age-
retur non esset obscurū, et ualde insuper miserabile, tali
tempore

tempore Ecclesie & Reip: talia scripta uolitare & tam periculose agrotante uiro optimo, deq; Ecclesia & rebus communibus ita merito, talia lamenta fieri, & fustus iam pene huius a Christianum nomen profitentibus ita cohonestari. Hæc igitur præsentem dolorem & sollicitudinem bonorum iam non mediocriter augebant, & quid de mortuo esset futurum ex his conicere licebat. Sed ut ad institutum redeamus, ita illo somno confirmatus fuit, ut ad operas scripturæ suarum rediret, & literas Borusiacas absolueret, & in musæo & domo ita obuersaretur, itaq; faceret & diceret omnia, ut nunquam ante in illo morbo alacrior fuisse uideretur. In cœna autem, ad quam hora quinta descendebat hilariorem se præbebat quam illo omnino tempore ipsius expectari poterat, Omniaq; in ipso eius modi uideri, ut & spes bona confirmaretur, & Ioachimum Camerarium cuius præsentia etiam nonnulla dari iudicabantur, commemoratum esse nobiscum lætaremur. Incidebat in cœna de quibusdam mentione, qui piæ Ecclesiarum coniunctioni maxime obstarent, & distractiones atq; dissidiorum causas in has attulissent atq; inferrent hæcenus, & his adhuc teretiora quotidie molirētur. Ad hanc mentionem D. Philippus animo commotiore, et uoce etiam contentiore, sunt illi inquit neq; homines, & pergunt esse tales, & esse eos tales Deus ostendet atq; declarabit, cum in tota cœna illa nihil dixisset de publicis aut priuatis rebus tristibus. Atq; ita tum hilarem se præbebat, itaq; tenebatur sermonum uicissitudine & quasi post cœnatione quadam colloquiorum suauium (qualibus ab omnibus, qui tum aderant studebatur,

E ij   ut exhilarat

ut exhilarationi ipsius hoc modo inseruiretur) ut multo diutius post coenam assideret, quam facere soleret recte ualens, & cubitum iret hora ferme octaua, quod erat ei inusitatum facere. Hac est ultima coena ad quam in domo sua ex musæo descendit, nam quid ex sequentibus diebus factum sit deinceps referetur, Nox autem sequens prorsus quieta & somni satis neque somniorum expers fuit, Oblata enim ei, ut ipse postea referebat in somnis hæc Pauli sententia fuit: Si Deus pro nobis, quis contra nos.

Mane decima quinta Calendas Maij quæ est Aprilis dies decima septima, Ioachimus paratus ad iter usque ad horam ferme matutinam septimam cum eo colloquutus est, quo tempore D. Philippus Borusiacas litteras primum quarum iam sæpè mentio facta est, cum attexisset tum etiam aliquid, obsignabat, itemque ad amicos in illis locis quosdam addebat alias, quibus plures uolebat addere, sed sibi parcere iubebatur. Inscribebat tamen libellos adhuc aliquot amicis, qui eodem perferrentur, & ad Ducem etiam Borusiacæ quosdam perferendos dabat. Itaque defatigatus, quod ^{autio} febribus non longè abesset in lectulum decubuit, ibi tum Ioachimus discessurus supremum eum salutare & ualere iubere, Deoque commendare &c. Cui Philippus uoce penè febrili respondere his uerbis: Iesus Christus filius Dei sedens ad dextram Patris & dans dona hominibus, conferuet te & tuos, & nos uniuersos, & simul coniugem huius tuis uerbis saluari mandabat. Hæc fuit ultima consalutatio inter hæc nostri temporis nobile par amicorum, neque enim posthac uidit unius al-

terum, atq; ille quidem hunc ne mortuum quidem, ut uideret sustinere potuit de quo infra cognoscetur. Tum igitur adductum ante ædes Melanthonis equum conscendit eaq; die Lypsiam ad suos fœliciter reuersus fuit. Ita autem discessit, ut expeditis rebus suis quam primum huc reuerti cogitaret, et opperiri, quid de Philippi ualitudine futurum esset. Cœperat pridiana die hoc agere, ut per literas ad suos missis quas iam conscripserat & obsignauerat se expediret, sed comitis, quem secum adduxerat in ualitudo obstitit, qui per hunc cū literis illis itinere se solus committere non potuit cum huius opera ad eas perferendas uti uellet, Sed nos existimamus diuino consilio rem gubernatam, ne mori uideret eum, quem postea mortuum aspicere non potuit, ut referetur. Discessit igitur tum Ioachimus hoc animo, ut qui quam primum esset reuersurus, & ualde sollicitus, quid de paroxysmo instante esset futurum, & quanquam metuebantur omnia, tamen ad minimum ante septimum paroxysmum nihili grauis oris mutationis metuebatur. Præsertim cum pridiana die talem eum uidissemus, ut supra exposuimus. Miserat huc Illustrissimus Princeps Anhaltinus Ioachimus &c. pro affectione erga D. Philippum benignissima sua, qui eum uiseret, Is etiam sub idem tempus hinc discedebat, ut de ualitudine Philippi Principi suo referret, Hunc igitur legatum tum ita a se dimittebat ut Principi optime precaretur uerbis restantibus summum erga illum Principem studium suum, & piam & submissam curam de rebus huius amuersis, quæ sine lacrymis audire nemo poterat.

Paulo post afferebantur literæ ex Heluëtijs, quibus scribebatur Romanum pontificem Concilium mori, ad quam significationem ille in hanc ferme sententiam respondebat, ut diceret, mori sibi melius esse, quam ad concilium uenire, nam quæ distractiones tum essent futuræ, & in quot partes discessuri essent, qui puriorem doctrinam profiterentur, facile posse æstimari ex præsentis statu rerum, qui ante oculos esset omnibus. Mox sub horam octauam matutinam febris sexto cœpit *πρὸς ἑβδόμενον*, atq; tum affanti cuidam ad lectulum propius, hac nocte inquit cogitauides stultis disputationibus eorum, qui negant quod Christus mortem extimuerit, imo & timuit ille mortem dicebat & tanto magis quanto melius intellexit quid sit mori, quam nos cogitare possumus, & solemus. Atq; hoc loco obiter referendum, hanc quæstionem eum ultimam in ethicis disputationibus suis Publicè proposuisse, Quomodo uoluntas in Christo formidante mortem congruat cum uoluntate æterni Patris, quam morte abreptus inexplicatam reliquit, cum alijs in scriptis ipsius ea satis explicetur. Quadam etiã ex superioribus diebus cum Ioachimus adhuc adesset, se in ea opinione fuisse dicebat, neruos tantum ex laceratione dolorem sentire, Sed rem aliter se habere, idq; se ex ijs, quæ tum in se experiretur discere, & neruos etiã aliunde dolorem percipere, deq; dissolutionis in natura sensu aliquid differerebat, ut intelligi possit his uerbis non tum primum cogitationes illius occupari cepisse.

Postea rursus ei in mentē ueniebat de Camerarij filia
mortua

mortua illa de qua supra diximus, fortassis aspectu etiam
am mariti huius de hac commonefactus, qui prope
lectulum astiterat, huic enim ille tum, Vxor tua qua æta-
te erat, & quali corpore, & tamen quam leui momento
extinguebatur, fuit illius morbus dicebat non dissimi-
lis meo, nam splenem similiter malè affectum habuisse,
mihî uisa est, & ego inquit ibidem dolorem sentio,
Tanta tamen debilitas mei corporis est ex obscura cau-
sa, sic enim iudicabat. Et paulo ante cum in lectulum
decumberet, si mors non est dicebat, ualde grauis est
hæc castigatio, morbum significans. Erat in pariete
lectulo proximo tabula affixa continens picturam
regionum Europæ, quam cum aliquantisper intentis
oculis aspexisset, Postea conuersus ad astantes & sua-
uiter ridens inquit, Virdungus quondam (cuius su-
pra mentionem fecimus) prædixit mihî ex astris, me
naufragium facturum in mari Balthico, iam non lon-
ge absum a mari illo, erat enim pars tabulæ ea, qua hoc
depingitur, lectulo proxima.

Interea horrore febrili desinente cum æstuarè inci-
peret, accidit ei quod supra scripsimus, ut intra
stragulam crura continere non posset, quod autem
nudationem talem suam conspici grauiter ferret,
& plures tum ad eum uisendum conuenissent,
eum quadam commotione dicebat, quin a me re-
ceditis? quæ uox in causa fuit, ut pleriq; postea
timidiores essent in eo uisendo, eaq; die minor esset
uisentium frequentia. Desinebat hic paroxys-
mus ante pomeridianam secundam, ut esset longè
quam præcedens proximus & breuior & lenior, in
quo &

quo & deiecit aliquid adusti excrementi, nigrum prorsus & sub finem paroxyfmi lenis fudor per totum, corpus exiftebat, pulfus etiam, Vrinæ & cetera in fuma uniuersa eiuſmodi erant qualia eſſe debent, quæ in febris ſpem bonam medico faciunt, ſed euentus poſtea docuit eſſe illam *ægriv* ut medici loquuntur *εξ αἰτιῶν*.

Triftia tamen erant inprimis illud nigrum in excrementis, & quod poſt paroxyfimum cum collocato in lectulam ante lectulum cibus ei præberetur, quicquid aſſumerat ſtatim reuomebat, hoc enim, quantopere uentriculi uirtus afflicta eſſet, arguebat, præfertim cum eum cibum uomitu reiiceret, quo ſuauius quam ullo alio illis diebus uelci ſolebat, qui erat fructuum eorum qui limones uocantur cocti cum uino & croco aſperſo, hæc fiebant poſt horam illius diei pomeridianam ſecundam. Poſtea in lectulum reuerſus dormiuit uſq; ad quintam, & tum in cubiculum ſe deduci uoluit, ubi iacuit uſq; ad diem ſequentem, eaq; nocte ſomnos capiebat non longos, aliquos tamen, Sed ei tota grauis fuit, qua omnia lic inutata fuere, ut metueretur ne ſeptimus paroxyfimus quicquid adhuc reliquum eſſet uirium omne conſumeret, id quod & accidit. Itaq; metuebatur dies illius Poſtridiana. Ipſe etiam ægrotus finem prope eſſe dicere & inter preces ſuas exclamare: Domine fac finem, quam uocem Eraſmum Roterodamum in ſupremo illo morbo ſuo uſurpaſſe, nobis referebat ad nouilunium autem quod impendebat ad diem ab eo, cuius hiftoria iam in manibus eſt ſeptimam de periculo ſuo ominabatur, ſed nimis multæ cauſæ erant quæ ad illud uſq; tempus ſuſtineri morbum poſſe non linebant ſperare. Itaq; iſtantis paroxyfmi poſtridiana
eo metu

eo metuebatur, ut diximus, quam tamen & ipsam mors
ut audiretur anticipauit. Mane igitur diei sequentis
quæ fuit decima octaua Aprilis & Calend: Maij de-
cima quarta, surrexit hora quarta & ad lectulum in musæo
alterum decubitus diurni deductus est, ibi cum
neq; animo defecto uideretur & sensibus uteretur in-
tegrissimis, uirium tamen imbecillitas admodum au-
gescebat, Hac igitur de causa lectulus ille in musæo
a pariete remouendus erat & ita collocandus ut utris-
que a partibus accessus ad eum pateret, quod tamen
incommodior ille uideretur prorsus tum remotus fuit,
& repositus alius de genere eorum, qui uisitorij a nos-
tris hominibus appellantur, quod in itineribus talium
usus sit. In hunc cum esset collocatus, hic inquit uia-
torius lectulus appellatur, quid si in hoc migrem. Uri-
næ ante fuerant turbidæ, ut diximus, & tales ut nisi a
calculo illæ eiusmodi fierent, mortem significarent
certissimam, calculus tamen hoc toto tempore ei simul
molestus esse, & arenulæ omnibus diebus copiose ex-
cerni, quadam etiã die ex præcedentibus ipse manu
sua ereptum calculum dimidiæ fermè lenticulæ mag-
nitudine afferebat & ostendebat amicis. Tales igitur
urinae cum fuissent antea, hoc tempore hæ quoq;
mutari, neq; illud seculentum & piceum de quo supra
diximus in his, neq; arenulæ magis apparere & turbidæ
esse desinere, sed limpidae atq; bene coloratae con-
spici, cum in extrema debilitate natura in morbi mate-
riam nihil suarum uirium exerceret, hæc igitur omnia
qualia essent facile intelligebatur, ut de uita iam prorsus
de sperari inciperetur, Ipse etiã ægrotus, etsi & ante
tea, sed tum magis ad mortem se paratum animo &

uoluntate profitebatur, cumq; ante lectulum Pastor
Ecclesie nostrae una cum alijs sub horam illius diei
octauam astaret, de hac eadem re, & quod ad mortem
esset animo confirmato, uerba faciebat, & mox inquit:
Ego DEI beneficio nullum habeo dolorem domesti-
cum, quo iam peculiariter angar. Etsi mihi neptes &
nepotes hic ante oculos obuersantur, quos ardentem
diligō, tamen me hoc consolatur, quod pios parentes
habent, quos & ipsos diligo, qui curā illos sibi esse pa-
tientur, sicut mihi hactenus fuerunt, dum ualui: Sed
publica me afficiunt, imprimis ea quae hoc malo & so-
phistico seculo in Ecclesia commouentur., Sed Dei
beneficio doctrina nostra explicata est. Et paulo
post conuersus ad astantes quosdam alios, Deus inquit,
uirēs largiatur uobis iuuenibus & uideate ut recte his
utamini. Eadem die & ex neptibus filiolum natu-
maximam generi Peuceri ante lectulum obuersantem
sic compellat, ut qui eam postremum saluaret: Ego
dilexi te inquit, mea filia, uide ut colas parentes tuos &
morigera eis uiuas & timeas Deum, is te non deseret.
Hunc oro ut te tueatur & benedicat tibi. Ceteras
etiam natu minores familiariter complectebatur, filia
autem commendabat maritum, omniaq; ita dicere &
facere, ut qui ex hac uita migraturum se sentiret. Mit-
tebantur eadem die literae ad Ioachimū Camerarium
Lipsiam, quibus scribebatur ei, si Philippum Melanthonem
uirtum uidere uellet, ut reuersionem ad nos acce-
leraret, etsi tabellarius serius egressus quam promiserat
literas illas tertia primum die post reddidit, qui tamen
etiam si fidem praestitisset uix potuisset Ioachimus ante
mortem huius huc redire. Sed ut ordine narremus,
paulo post octaua matutina gustauit aliquid de iuscūlo
& bus

& bucellis Limonum, postea sub horam nonam generum medicum compellans, quid, tibi inquit, uideretur de morbo meo, & quid spei habes, nihil dissimula. Cui me dicus: Deus est uita tua & longitudo dierum tuorum, qui hanc commendamus, sed quia uerum me uis dicere si Physicæ causæ considerentur, profecto res minime caret periculo, imbecillitas enim magna est & in momenta augetur. Tum ille rursus ego idem sentio, & meam imbecillitatem intelligo. Paulo post quæri iubet in chartis suis pagellas quasdam, in quibus testamentum suum longo tempore ante describere ita cœperat, ut suam de singulis religionis Christianæ capitibus sententiam explicaret atq; testatam ad posteritatem faceret, quem & uerum atq; præcipuum testamentorum usum apud priscos illos, & sanctos patres fuisse consentaneum est. Hoc igitur ille luculente facere inceperat, eamq; inchoationem multi uiderunt, sed ut meminisse uidemur non longe progressus describendo fuerat. Ille igitur pagellæ cū iubente ipso, ut diximus diligenter tū quærentur, ubiq; in omnibus musæi scrinijs, inueniri tamen non potuerunt, ut à curioso aliquo, quod genus secundum Plautum semper est malum, surreptas illas suspicio sit, quod factum est de chartis & scriptis alijs in Bibliotheca illius plurimis. Cum non inueniretur illa ueris inchoatio post multos sermones quibus Genero de rebus priuatis uniuersis uoluntatem suam et sententiam, prius exposuit q̄ scriberet, nouam descriptionem suscipit sedes ad mensulam suam, quo solebat cum quid scriberet sub horam secundam, & quanq; ualetudo et uires ita erant ut diximus, neq; præterq; de priuatis rebus tali tempore suo per scribere possit, cū ne hoc quidem per debilitatem perficeret: quod tamen semper de publicis

rebus cura ei potior esset, non potuit facere, quin bre-
uiter tum etiam ijs, quæ de bonis suis constituerebat, de
confessione fidei suæ quasi præfaretur, quod pro cemi-
olum illius cum ad publicam uoluntatis & sententiæ
ipsius contestationem perrineat hac, etiam de causa op-
timo fide transcriptum hoc loco inserendum putauit-
mus, præsertim cum ijs etiam quæ iam de testamento
huius narrauimus explicationem afferat. Verba igitur
quibus testamentum suum D. Philippus horis ante
mortem uiginti nouem describere cepit, hæc sunt:
Anno 1560, die Aprilis decimo octauo scripsi hoc te-
stamentum in meo morbo breuiter de ijs reliquijs fa-
cultatum, quas mihi DEus dedit. Confessionem fidei
& gratiarum actionem ad Deum & Dominum nostrum
Iesum CHRISTUM, scripseram antea bis, sed chartæ sunt
interceptæ. Volo tamen confessionem meam esse Res-
ponsiones de Bauaricis articulis contra Pontificios, A-
nabaptistas, Flacianos, & similes &c. Post hæc sequun-
tur ea quæ de rebus suis fieri uoluit, & ad hæredes ip-
sius tantum pertinent, etsi eorum, ut diximus descriptio-
nem non potuit, absoluere quod scribendo iam tres pagel-
las confecisset, atque ita se defatigasset, ut nihil posset ad-
dere tum amplius, sed in posterum diem differret reli-
qua deficientia, quo ipso tamen in extrema uirum defe-
ctione scribere nihil potuit, ut infra cognoscetur. Litera-
rum autem exaratio nequaquam est talis, de qua tam pro-
pinqua morti debilitas deprehendatur, & minime si-
milis scripturæ illius qua undecima die ante, quæ mor-
bi prima fuit, literas ad amicum in littore Balthico ab
eo exaratas, supra scripsimus. Nam etsi præceden-
tibus diebus scripserat quædam multo melius, & epie-
stolam

stolam ad Ducem Borusisæ omnino optime, tamen hæc ultima de qua dicimus scriptura ipsius eiusmodi est, ut sæpe rectissime ualens non pinxerit literas meliores, quod inspectantes facile iudicare possunt.

Mens autem constabat integerrima & sincerissima usq; ad extremum uitæ halitum, neq; ut antea in tota uita, ita etiam illo morbi tempore hæc ullo modo attentata fuit, cumq; cætera in corpore ipsius membra solida essent, cerebrum tamen erat firmissimum, quod nisi tale fuisset, tantos ille & tantarum occupationum labores, per tam multos annos sustinere atq; perferre minime potuisset, atq; uel hac eadem die, uel sequente ad filiam testabatur se DEIBENEFICIO capitis imbecillitatem nec sensisse nec sentire ullam. Non deerant qui ex hac soliditate corporis, & membrorum præcipuorum uirtute, uitæ extinctionem metuerent duriorē, & σέσιον ut Aristoteles appellat, non senilem μάγαν. Conferebat autem cum genero tum etiam de communibus rebus Academiæ nostræ, & constituit de doctrina publica post mortem suam, quemq; sibi succedere maxime uellet, & de alijs quibusdam, de quibus hoc loco dici nihil attinet, sententiam suam explicabat. Hora tertia ex musæo in cubiculum reduci uolebat, nam ut hoc etiam obiter referamus, nunq; ille toto hoc morbi tempore alibi quam in cubiculo suo, quo per scalarum gradus sedecim ascendendum ei erat, pernoctare uoluit, atq; ut in cæteris omnibus, ita etiam in hac re sibi non pepercit, neq; defatigationem itionis & ascensionis talis refugit. Eo igitur tum deductus placide obdormiebat, durante somno ille ferme usq;

deinceps optima fide, ut hactenus uniuersa exponere
mus. Cum nocte illa perparum dormiuiſſet, ut dixi-
mus, & mane hora ſecunda in lectulo ſe erigeret,
medicus ad eum acceſſit, ibi de nocte præterita,
qualem habuiſſet ſignificabat, & quod ſomnos
habuiſſet, ut loquebatur tenues, aliquos tamen,
ſibiq; iterum per quietem oblatam paulinam ſenten-
tiam: Si Deus pro nobis quis contra nos. Poſ-
tea ad priores quærelas, de Eccleſiæ calamitatibus re-
dibat, & conteſtationē doloris ſui propter has, & ſigni-
ficationem ſpei, quam haberet de poſteritate optimam
propter perſpicue explicatā noſtrarum Eccleſiarum do-
ctrinam, & uota pro Eccleſia miſcebat ardentia ad
Deum et gemitus, atq; ita productis cum genero uſq;
ad tertiam colloquijs, eo tempore deductus ex cubi-
culo fuit ad lectulum illum uiatorium in inuſato col-
locatum. Ibi tum obuertiens aliquantiſper, poſtea de-
cubuit, ſermones habiti pro occaſionibus uarij, donec
obdormiſceret, & inter dormiendum leniter respira-
ret ac ſuauiſſe, ut uideretur placide quieſcere. Ex
hoc expergefactus ſomno circa horam ſextam matuti-
nam, cum capillus ei uideretur longior petit a genero
ut hunc ſibi præcideret, cuius miniſterio ad eam rem
ſemper uti ſolebat, quo facto etiam ueſtes lineas inter-
nas mutare, qualibus ad fouendum calorem corporis
ſenilis uti conſueuerat a multis annis triplicibus, una
ſuper alia inducta. Etiam redimiculum nouum capiti
ſumebat de genere lineorū illorū qualium per noctes
uſus eſt, & ipſe inter diu ſemper domi utebatur, eaq; in
re ſe propinquum ſuum Ioannem Reuchlinum
uirum clariffimum imitari dicebat. Hoc igitur modo
ornari

ornari & comi uolebat cum migrationem præsentiret. Paulo post ab amicis quibusdam hospitibus D. Pastore Torgensi, & quodã eius Diacono ac Doctore medico Kentmanno, qui ad eum uisendũ excurrerant salutabatur. Repetebat ad hos inter alia, quæ tum dicebat uaria hilari & uoce & mente, spacio pene dimidiæ horæ, sermones diei prioris, ut de affectione animi sui apud hos etiã testaretur. Se priuatum dolorem DEI beneficio nullum habere. Sed conspectu publicorum malorum sese affici posteritatis causa, quæ petulantè non necessarijs contentionibus excitata Ecclesias nostras horribiliter dilacerare, & uim facere ueritati uideret. Sed hunc uicissim dolorem lenire sibi aiebat hanc consolationem, quod sciret doctrinam nostrarum Ecclesiarum ueram & rectam esse, & dextre explicatam, addens & hæc uerba. Si morior nunc, singulari Dei beneficio prærior impendentibus malis & quidem hoc monstruoso anno natura. Cumq; sollicitis & flebili uoce pronuntiatis precibus Ecclesiam Christi fidelium filio DEI commendasset, hospites secedere uolentes, ut secum pranderent, rogabat futurum dicens, ut & conspectu ipsorum, & sermonibus inuitaretur ad aliquid gustandum. Etsi itaq; prandium hi condicebant: tamen cum alter eorum interea nuncium accepisset de morbo filia, & Philippum post septimam horam iam corripuisset non ualens febrile, sed ingens languor, non ita multo post a Philippo postremum salutato resalutati cum pia benedictione, discesserunt. Conuenerunt ad eum tum D. Pastor Ecclesie nostræ cum aliquot Diaconis & Professores pleriq; unã cum alijs quibusdam compluribus, quorum

quorum aliqui sub horam nonam auocabantur ad sol-
uendum precium pro frumentis de sententia & quasi
ex testamento ipsius publicè coëmpit, quæ tum ad-
uehebantur, de quibus supra retulimus, qui tamen
paulo post ad lectulum præceptoris sui confectis ne-
gotijs reuertebantur. Sub horam igitur matutinam
octauam, quo tempore $\lambda\eta\psi\iota\sigma$ febrilis expectabatur,
subito vires prorsus concidere, ægrotus etiam animo
linqui coëpit, & quod græci dicunt $\lambda\alpha\pi\omicron\psi\upsilon\chi\sigma$, Recre-
atus tamen ijs modis quibus oportet, facuit ita aliquan-
tisper quiescens. Aliquanto post ceu expectatus ex
somnia precum suarum formulam qua quotidie uteba-
tur, reperebat, & recitabat totam, uoce quidem subs-
missiore, sic tamen ut singula uerba exaudirentur, atq;
ut cognoscatur ab omnibus, qualis ea sit & quid pau-
cis illis ante exitum ex hac uita suum horis orauerit uir
optimus & sanctissimus, integram illam hoc loco des-
criptam subieciimus. Deum igitur inuocans his pre-
cum uerbis tum usus est.

Omnipotens, æterne uiue & uere DEUS, Crea-
tor cœli & terræ & hominum unâ cum filio tuo coë-
terno Domino nostro IESV CHRISTO cru-
cifixo pro nobis & resuscitato, & Spiritu tuo sancto
uiuo casto & ueraci: Sapiens, bone, uerax, misericors,
iuste, dator uitæ & legis, liberrime, caste, saluator, qui
dixisti, Nolo mortem peccatoris sed ut conuertatur
& uiuat. Item inuoca me in die tribulationis & eripiam
te: Confiteor tibi me miserrimum peccatorem habere
multa peccata, & multipliciter deliquisse, & doleo toto
corde quod offendi te, & oro ut propter filium tuum
G dominum

dominum nostrum IESum CHristum crucifixum pro
nobis & resuscitatum miserearis mei, & remittas om-
nia peccata mea, & iustifices me per & propter IESum
CHristum filium tuum λόγον καὶ εἰκόνα σου αἰδίου, quem
uoluisti pro nobis esse uictimam καὶ μεσίτην καὶ ἱκέτην
mirabili & inenarrabili consilio & immensa sapientia
ac bonitate, & sanctifices me spiritu sancto tuo, uiuo,
casto, & ueraci: ut Te omnipotentem uerum Deum
creatorem coeli & terra et hominum, aeternum patrem
domini nostri IESu CHristi, & IESum CHristum filium
tuum λόγον καὶ εἰκόνα σου αἰδίου, & Spiritum sanctum
paracletum uiuum, castum, & ueracem, uere agnoscam,
tibi firmiter credam, tibi uere obediam, tibi gratias
agam, te uere timeam, te recte inuocem, tibi seruiam, te
uideam propitium in tota aeternitate. In te Domine
speraui, non confundar in tota aeternitate: In iusticia
tua libera me. Conuerte me Domine ad iusticiam
& uitam aeternam. Redemisti me DEVS ueritatis,
Custodi & rege Ecclesias nostras & politias & hanc
scholam, & da eis salutarem pacem, & salutare guber-
nationem. Rege & protege Principes nostros. Ale
Ecclesiam tuam, collige & serua Ecclesiam in his regi-
onibus, & sanctifica, et coniunge eam Spiritu sancto tuo,
ut sit unum in te, in uera agnitione & inuocatione Filij
tui IHesu CHristi, per & propter hunc aeternum filium
tuum dominum nostrum IHesum CHristum,
crucifixum pro nobis & resuscitatum, Amen.

Omnipotens aeternae filii DEI domine IHesu
CHriste, qui es λόγος καὶ εἰκὼν αἰδίου τῆς αἰδίου πατρὸς, &
μεσίτης καὶ ἱκέτης noster, crucifixe pro nobis & resuscita-
tate,

rate gratias ago tibi toto pectore, quod assumpsisti hu-
manam naturam, & constitutus es Redemptor me-
us, & passus ac resuscitatus carne intercedis pro me. O-
ro te respice me, & miserere mei, quoniam unicus &
pauper sum ego, Auge in me Spiritu sancto tuo lucem
fidei, & infirmum me gesta, gubernare, protege & salua:
In te Domine speravi, non confundar in tota æterni-
tate.

Omnipotens Spiritus sancte, paraclere, caste, uiue,
uerax, illumina, rege, sanctifica me, confirma in mente
mea & corde meo fidem & ueram consolationem.
serua & gubernare me, ut habitem in domo Domi-
ni, omnibus diebus uitæ meæ, ut uideam uo-
luptatem Domini, ut semper sim & maneam tem-
plum DEI in tota æternitate, & semper DEO læ-
tus gratias agam, & celebrem eum cum tota Ec-
clesia cœlesti Amen.

Hæc cum ita perorasset acquieuit aliquantulum,
postea sublati oculis ad generum conuersus, Ego, in-
quit, in morte fui, sed Dominus clementer retraxit
me. Hoc etsi de præcedenti deliquio animi intellige-
bamus, tamen cum id secundo repeteret ad alios etiam,
Suspiciabamur eum tum luctæ aliquid sustinuisse. Cum
ergo ex altantibus unus diceret: Nulla nunc condem-
natio his, qui in Christo Iesu ambulant. Ipse mox sub-
debat: CHRISTUS factus est nobis à Deo sapientia, iusti-
cia, sanctificatio, & redemptio. Vt quemadmodum
scriptum est: Qui gloriatur in Domino gloriatur.
Et sæpè has uoces repetebat: Domine miserere
mihi.

Pulsus autem euanescere & extrema membra
frigescere, respiratio etiam fieri concitior, oculi &
iuguli subsidere, atq; omnia in summa, mortem pro-
pinquam ostendere, neq; paroxysmi febrilis recursio,
sed debilitas uel collapsio potius uirium extrema sen-
tiri. Nihil tamen omittebatur, sicut par est omnium
quæ fieri poterant & debebant. Itaq; ut aliquid uirium
recolligeret, interrogabatur an cibi aliquid assumere
uellet, quod cum interrogantibus permitteret, am-
plius quærebatur an iusculum uellet, cumq; annueret,
statim apparatus fuit unum ex cereuisia Hamburgens-
si, qua ille in cibo ac potu suauiter uti solebat. Hoc igitur
iusculo allato exhaustit cochlearia tria, collaudans
insuper quam bonum inquit hoc est iusculum. Hic
cibus ei ultimus fuit, neq; enim potus aut cibi quicq;
gustauit posthac amplius. Resectus mediocriter erigi
se iubet, & postulat chartas in quibus testamenti de-
scriptionem incoarat, ut quæ cogitauerat, & de quibus
pridiana die testatus fuerat, ea perscribendo testamen-
tum absolueret, cum ad eam rem se componeret &
cuperet quidem scribere, uires autem deficerent, ego
inquit festinatione excludor, significabat autem lati-
feram debilitatem, qua mors eum anteuereret, ut co-
gitata perscribere non posset, quo animaduerso nemo
amplius quicquam descriptionis talis ab eo expectauit
aut expetiuit, præsertim cum pridiana die oratione di-
serta de sua sententia atq; uoluntate, & de omnibus
quæ scripturus erat, testatus esset, & ex ijs quæ iam per-
scripta erant, explicare cætera non uideretur difficile.
Hæc facta fuere circiter horam decimam martynam.
Rursus itaq; decumbens, iacebat ita nudatis ut sole-
bat cru-

bat cruribus quasi qui aestum sentiret, cum extrema ei iam pridem frigescere coepissent, ut diximus, neq; ad genua usq; calor aliquida tangentibus deprehenderetur, etsi illas explorantium contrectationes pro pudore suo grauiter ferre animaduvertebatur ex eo, quod quotiescunq; a sollicitis tangeretur, semper se contrectationibus subduceret, rubor tamen sparsus quidam quasi macularum quarundam calorem adhuc superesse in tibijs & ulnis docebat, & uirtutis aderat adhuc tantum, ut non solum manus & pedes expedite moueret, sed sine ullis adminiculis ab uno latere in alterum se iactare posset. Pulpa uero illa surae in corpore maxima, tum coeteri in tibijs & femoribus musculi illo biduo penè inter oculos aspicientium carne euanescente attenuabantur, spiratio autem paulatim magis magisq; impediri & anhelatio crescere. Cum ergo ad hunc modum placide ceu quiesceret D, Pastor compellendum eum esse interdum conseruabat, accedens ergo ad lectulum iubet clara uoce legi ex utroq; testamento quaedam, quibus maxime delectatum esse norat. Legebantur ergo tum & ab ipso D, Pastore & per uices a Diaconis Magistro Froschelio, & Magistro Sturione Psalmi aliquot ut 24. 25. & 26. Esaiæ caput 53. & Iohannis caput 17. Ad Romanos caput 5. & plura alia ex Esaiâ, Iohanne, Psalmis, & Epistolis Pauli. Quibus finitis cum consiluissemus omnes, Ipse semper est, inquit, mihi in animo & in conspectu dictum Iohannis de Filio DEI: Mundus eum non recepit, Qui autem receperunt eum, illis dedit potestatem filios DEI fieri, qui credunt in nomine eius. Hac clara uoce cum pronunciaisset, postea labra rur-

sus ita mouebat quadrante horæ, ut qui oraret tacite.
Hora iam prima pomeridiana imminente, cū curarent
ad lectulum præceptoris sui ij professores uniuersi quo-
rum sunt pomeridiana opera publica, neq; tali tem-
pore ab ægro recedendum sibi putarent, & in pertur-
batione animorum maxima ad prælectionum operas
obeundas nemo idoneus esse posset, subito conscriber-
batur aliquid, & ut necesse erat fieri, tumultuariè, nos-
mine omnium, quo publicè proposito neq; se legere
posse, expositis causis, & de periculo in quo uita præ-
ceptoris uersaretur significabant, eiusq; salutem preci-
bus communibus commendabant, quibus tali tempo-
re discipulos potius quam ullis rebus alijs uacare oport-
eret. Forma scripti hæc est: Charissimi auditores,
in qua sollicitudine, in cœrore & metu uersemur, propter
ægritudinem Reuerendi Præceptoris & Patris nostri
domini Philippi, non ignoratis, & haud dubiè nobiscū
serio adficimini, Patienter etiã feretis, operas lectio-
num hoc pomeridiano tempore à nobis omitti. Signi-
ficare autem uobis hoc ideo uoluimus, ut sciretis mor-
bum ita intendi, ut nisi DEVS sua potentia naturam
iuuerit & sustentauerit, dominum Præceptorem uim
morbis rolerare diu non ualiturum. Hortamur au-
tem uos, ut nobiscum Deum ardentè inuocetis, ut mi-
seram Ecclesiam & in ea iuuentutem clementer respi-
ciat, & ne ingritudinem nostram hoc modo puniat,
ut hunc fidelem studiorum gubernatorem nobis ad-
huc quidem eripiat.

His precibus hoc uacuum tempus obsecro tri-
buite potius quàm alijs studijs, & uos, Ecclesiam &
ualetudinem præceptoris nostri Deo diligenter com-
mendate.

mendate. Hoc scripto proposito animi prorsus con-
sternari, & solitudine atq; tristitia compleri uniuers-
orum, quod uultu, incessu & gestibus omnibus pleriq;
significabant. Et quantq; diebus illis inprimis, qui-
bus Dominus præceptor non amplius in publicum
prodire animaduertebatur, preces publicè & priuatim,
ut diximus, intendebantur; & scholastici sic obuersa-
bantur, ut de animorū percussione iudicari posset, Tam-
men post hanc significationem pristina augebantur om-
nia, & sicut ante fecerant, ut fores domus Philippi Mes-
lanthonis, & ingredienti atq; egredientes in uia pu-
blica obseruarent, & uultus, & uoces horum confide-
rarent: Ita igitur hæc tum magis ab his fiebant, ut & an-
te fores ædiū, & in uia publica illius uiciniae frequentes
conuenirent, atq; consisterent, & uoces & uultus, om-
nesq; significationes captarent, ex quibus de ualeitudi-
ne magistri sui doceri possent. Sed ad rem reuer-
tamur. facebat ita per horam unam aut alteram oculos
lis conuiuentibus, pedes interdum contrahens, inter-
dum extendens, uestem etiam stragulam nonnunquam
subleuans ut lætifera anxietas facile animaduertere-
tur, neq; loquebatur ille ferme nisi interrogatus, in ore
tamen euidentes motus apparebant tacite precantis &
sensus erant & manebant integri usq; ad extremum,
uox etiam non impediabatur ut audiret & intel-
ligeret, & ad interrogata responderet omnia, paulo
etiam ante ultimum halitum se exaudire & intelligere
quæ acclamerentur uoce sua testabatur, ut referemus.

Cumq; ita iacens à genero interrogaretur an uel-
let aliquid: respondit aliud nihil nisi cœlum. Ideo non
sitis mihi molesti amplius interpellationibus talibus.

Hæc

Hæc ita fiebant usq; ad horam pomeridianam tertiam,
ibi q; incommodius in lectulo iaceret, delapsus de cer-
uicali, hoc agebatur ut componeretur melius & ceruis-
cal subderetur, quod cum fieret ut ægrotus attollerer-
tur ab assistantibus, ex ea tractationis illius commotione
animus eum relinquere, & omnis uirtus ita concidere
cœpit, ut statim putaretur expiraturus, reuocatus ta-
men n̄s quæ in animi deliquijs adhibentur, iterum se
recollegit, & cum acquieuisset, cur inquit turbatis me-
am mihi quietem tam suauem. Sinite ut quiescam
usq; ad uitæ finem, quæ non procul abest. Hoc casu fa-
ctum ut ab omni deinceps commotione ipsius prorsus
abstineretur. Quod autem extrema iam essent omnia,
pleriq; precibus suis hoc a Deo petebant, ut cum nul-
la spes uitæ superesset, benigne ei mortiferos dolores,
& angustias abbreviare uellet, & exitum fœlicem ac-
celerare. Neq; omittenda iudicabantur ea quæ ad
morientes fieri solent. Itaq; Dominus Pastor noster
aliquoties pias preces recitare quibus ægrotus con-
firmaretur, easq; uniuersi, qui aderant, in genua pro-
cumbentes animis & uotis suis, sequebantur. Recita-
bantur & ex sacris literis, ex Prophetis Esaia & Osea, &
nouo testamento loca multa ut antea fuerat factum,
quæ præsentibus rebus conueniebant quorumq; me-
ditatione antea in uita sese confirmare consueuerat,
quibusq; eum maxime delectatum audiendo & legen-
do memineras, qualis est locus in Iohanne cap:
XIII. Ne turbetur cor uestrum, & XV. Si quis
diligit me, sermones meos seruabit. Et XVII. caput
eiusdem. Etiam ex decimo hæc uerba: Oues meæ uo-
cem meam audiunt &c. Ex Epistola ad Romanos V:
caput

caput magna ex parte , & ex VIII illud triumphale :
Si Deus pro nobis quis contra nos, quo ille aliquando
pro Symbolo usus fuit, & quæ sequuntur. His per-
actis discedebant aliqui, cœnaturi modicum, qui alio-
quin illo die nihil cibi gustarant. Sub horam uesper-
tinam sextam cum conuenissent rursus pleriq; omnes,
& spiritum ille agrè duceret, addebatur à Sacerdote
M. Sebastiano Froschelio etiam *εὐλογία ἀρχιερατικὴ* Nu-
meri VI: Benedicat tibi Dominus & custodiat te:
ostendat Dominus faciem suam tibi & misereatur tui:
conuertat Dominus uultum suum ad te, & det tibi pa-
cem.

A Vito autem VV in semio medicinae Doctore, &
græcarum literarum professore &c. acclamabantur ei
ex Psalmo illa: In manus tuas Domine commendo
spiritum meum, redemisti me DEUS fidelis & uerax.
Cumq; eum interrogaret D. Vītus, an intelligeret, quæ
dicerentur: respondit, Ia, quæ est affirmantis particula
in lingua nostra, non ignota etiam externis gentibus.
Ita autem hoc expresse & disertè enunciabat, ut exau-
diretur à circumstantibus omnibus qui fuerunt nu-
mero ad minimum uiginti. Itaq; Vītus iterum & ter-
tio illa ex Psalmo uerba acclamabat. Mox M. Sebastia-
no Froschelio Symbolum & orationem dominicam
pronunciante, et tandem eorundē Psalmi repetitionem
inchoante, cum in faciem aegroti diligentius intueretur,
expectantes extremum halitum, animaduertimus
manifestissimè os eum sic commouere, sicut orans eo
die sæpius solitus fuerat, & ante toto uitæ tempore,
quod cum aliquantisper in eo gaudentes religiosum
gaudium spectaremus, subito ille dodrante iam post
horam sextam elapso sine ulla contorsione oris aut cor-
H poris

poris commotione expirauit, atq; ita placide & leniter
ut non attentissimorum oculos & præsentiam, fugere
res indeprehensa potuisset. Neq; in toto agone ulla
commotio aut perturbatio, ulla deformitas ulla in parte
animaduersa, nulla usq; immundities neq; *καρφαλογία*,
neq; quicquam eorum quæ morientibus ferme
accidere consueuere. Ad cætera quod attinet, sic
cut uixit sancte, ita mortuus etiam sanctissimè fuit, uita
clausa pijs & assiduis precibus & sermonibus, quos
utinam uniuersos recordaremur, & hoc loco perscri-
bere possemus, nulla enim re magis hæc expositio mor-
tis illius nostra commendabilis bonis & pijs omnibus
redderetur, quos tamen meminisse in hoc ingente do-
lore, & perturbatione summa nostra potuimus, eos
bona fide retulimus. Meminimus & sparsim quorundã
qui quibus morbi diebus & occasionibus habiti sint,
non possumus dicere, ijs propterea hunc locum pecu-
liariter reseruauimus, ubi promiscue notarentur. Erat
autem in primis his morbi extremis diebus familiaris-
sima ei, & frequentissima uox, quam tum singulis penè
momentis cum gemitu, & intimo cordis motu repe-
bat: Ah DEUS miserere mei, & illa Psalmi: In te Do-
mine speraui, non confundar in tota æternitate, & rur-
sus alia Psalmi: Vnicam petij à Domino, hanc requiram
ut habitem in domo Domini omnibus diebus uitæ
meæ, & uideam uoluptatem Domini, & uisitem tem-
plum eius. Cumq; in tota uita quod omnes sciunt, qui
eum nouerunt, ardentissime orare solitus sit, hoc tamen
morbi tempore prioris uitæ hac in parte diligentiam &
pietatem longè uincebat. Itaq; pietatis sententiæ & in-
terdiu ei in ore esse & per quietem offerri dormienti.
Quotiescunq; autem noctu è somno expergiscebatur,
& sem

& semper & nihil aliud ex eo quam gemitus ad Deum
& precantis uoces audiebantur. In primis tamen pro
Ecclesia hoc extremo tempore suo orabat ardentius
quam unquam antea, cuius calamitates in hoc statu ip-
sius misero & afflictissimo uehementer eum crucia-
bant, de quo et uoces atq; contestationes illius supra re-
tulimus. Et plerunq; in his ultimis pro Ecclesia preci-
bus suis, hoc diserte à Deo petere solebat, ut coniuncti-
onem piam conciliare uellet, Coniunge aliquos ò DE-
VS, dicebat, quam uocem sæpissime ex eo multi au-
diuerunt. Filium ad precum, & concordia: studium
hortabatur, & tum dicebat, Deus tibi benedicet, Repe-
tijt & mentionem, quam facere crebro solitus fuerat,
sermonis habiti à clarissimi uiri D. Iohannis Strambur-
geri coniuge uidua. Eam cum aliquando laborantem
tabifico morbi malo hortantibus amicis accessisset, po-
stea dixit se illius oratione non parum fuisse confirma-
tum. Sed præcipue hæc commemorare solebat, illam
cum pronunciaffet sententias aliquot, quibus fiducia
meriti Iesu Christi sola esse hominibus salutaris demon-
stratur, qualis est hæc, Sic DEus dilexit mundum ut
filium suum &c. Et qui uidet filium, & credit in eum,
habet uitam æternam, Et, iustificati fide pacem habes-
mus: His igitur pronuntiatis illam dixisse, se nihil sen-
tire tristitia: animo suo, neq; aliud cupere & precari
quam consolationem istam esse & permanere firmam,
neq; ulla alia cogitatione aut cura se affici. Atq; hæc
recitans quorundam qui præ cæteris docti & re-
ligiosi uideri uellent, futiles, & inanes, atq;
etiam turbulentas disputationes & contentiones
reprehendebat & unius mulieris pietatem & ueritatis
studium illorum clamoribus & zelo opponebat.

Si quando mentio fieret hostilium insectationum, quibus oppugnabatur, nihil respondebat aliud, quam illud Psalmi. Illi maledicebant, ego autem orabam. Et rursus hæc Psalmi CXX: Molesta est habitatio animæ meæ, cum his qui oderunt pacem. Ego pacificus, sed cum loquor, illi belligerantur.

Eo die quo publice postremum prælegit, adolescentibus quibusdam petentibus testimonium initiationis suæ, cepit scribere hos uersiculos, quos tamen non absoluit.

A Eterno genitore nate CHriste,
Orator patris ex sinu uerendi,
Vocem Euangelij ferens suauem,
Qua credentibus exhibes potenter
Vitam iusticiamq; sempiternam,
Et qui sanguine nos tuo redemptos
Exaudis, reputas facisq; iustos,
Ostendisq; pijs tuum parentem:
Nostras CHriste semper doceto mentes,
Ac in pectora gratiæ arrabonem
Nostra effundito Spiritum mouentem,
Casta incendia & inuocationem:
Fac pars agminis ut tui per omne
Aeuum simus, alacriterq; semper
Aeterni Patris & tuas sonemus
Laudes &c. Amen.

Tali igitur sine uitam in terris suam clausit D Philippus Melanthon, quod unum nobis in præsentia exponendum sumpsimus, Nam uitæ illius iam extat descriptio

scriptio edita, & describetur hæc ab alijs, ut confidimus copiosius. Vixit autem annos LXIII, & dies totidem, extinctus eo horæ momento sub uesperam, quo in lucem editum constat. De morte autem huius cum per oppidum increbuisse magnus scholasticorum numerus ad ædes confluxit, cum iam ante frequentes ibi constitissent, & ut antea sollicitudinem, sic illo tempore dolorem suum officio tali ostendebant. Morientem autem nemo qui aderat siccis oculis uidere potuit, ne ij quidem, qui animis maximè uirilibus mortis tempore consolari atq; confirmare alios sciunt, quod omne robur animi amoris erga Carissimum præceptorem affectio superaret. Sub uesperam statim ab Academia ad Principem Electorem missæ sunt literæ, quibus de hoc lucuosissimo casu mortis Philippi Melanthonis perscribatur, quæ ante meridiem diei ab hac tertiæ Principi redditæ fuere. Compositum autem corpus & depositum, illa nocte in musæo asseruatum fuit, mane diei XX. Aprilis Mortui etiam facies, ut antea uiuentis, ab artifice depicta. Cumq; in affectione erga magistrum & præceptorem suum singulis pene momentis uenirent, qui peterent sibi uidendi illius mortui copiam fieri, quem uiuum dilexerant, & admirati fuerant, neq; negandum hoc multis de causis uideretur, itaq; tota illa die, & usq; ad meridiem postridianæ, quæ fuit uigesima prima Aprilis, quasi funus more ueteri publicè propositum esset, ita admissi fuere ad aspiciendum hoc omnes, qui expetebant. Neq; esse putamus multos in oppido nostro Scholasticos aut ciues, qui non illius diei & dimidij sequentis tempore, ut diximus ad eum uidendum uenerint, aut sine lacrymis eum aspexerint. Multi etiam hospites qui audiendi il-

lius causa ad nos uenerant, mortuum tum primum uide-
 derunt, quorum ut uiuentem uiderent non fuit ea fœs-
 licitas. Opinio autem de mortuo & affectio erga hunc
 in spectatoribus illis ex eo etiam tum apparuit, quod
 pennula quibus in scribendo usus fuerat, & chartæ in
 quibus aliquid sua manu descripserat, & quæ in pauis-
 mento misæi abiectæ iacebant, & quæcunq; alia usus
 & præsentis illius memoriam testari possent, à quibus-
 dam studiosissime colligerentur uniuersa. Ea die de
 funeris exequijs et sepultura decretum est, ut quam hos-
 norificentissime fierent omnia. Sandapila autem plum-
 bea, quæ ex plumbo albo confecta fuit, in qua exuuiæ
 eius uiri, quo Deus ad maximas res usus est, componen-
 rentur. Hæc in ligneam alteram fuit inclusa, atq; pos-
 tridie sub horam secundam, impositis etiam in sanda-
 pilam plumbeam illam alijs quibusdam, in templum,
 quod ad arcem Vuitebergensem est, delatum fuit, &
 propè Lutheri corpus, cui in uita *παράστατος* fuit unus
 omnium optimus, sepultum est.

SCRIPTVM AVTEM IN SAN-
dapilam cum alijs quibusdam tale
impositum fuit.

IN hac Sandapila continentur exuuiæ Philippi Mes-
 lanthonis, qui fuit professor sacre Theologiæ, & phi-
 losophiæ in Academia Vuitebergeni Anno 42. Vir
 præstans doctrina, humanitate, prudentia, uitæ inte-
 gritate, & sanctimonia, Christiana pietate, ac toleran-
 tia, beneficentia erga pauperes. Reuerendi uiri Do-
 ctoris Martini Lutheri purioris religionis instaurato-
 ris, *παράστατος*, & adiutor præcipuus & fidelissimus in
 emenda

emendatione doctrinae sacrae fraude Pontificum Romanorum & Monachorum praestigijs corrupta, & in abrogatione abusuum, inuektorum ab iisdem: Autor confessionis Augustanae, quae est post inchoatam Anno 1517 emendationem Ecclesiarum, & mutationem, exhibita Inuictissimo Imperatori Carolo Quinto in comitijs Augustanis, Anno a nato ex Maria uirgine Iesu Christo saluatore 1530. Propugnator ueritatis caelestis constantissimus totis annis triginta, cum in plurimis conuentibus Imperij, tum alias priuatim & publice, sicut scripta, quae extant, testantur. Natus est in oppido palatinatus ad Rhenum Bretta, honestis parentibus, Patre Georgio Schuuartzerd, qui fuit Magister armorum apud Illustrissimos Principes, Philippum & Rupertum, Palatinos ad Rhenum, Electores Imperij &c. qui & Maximiliano Imperatori & praecipuis Germaniae principibus propter uirtutem, integritatem, prudentiam, & artem carus fuit. Matre uero Barbara Reuterin, Anno 1497, die mensis februarij 16, hora 7 Scrup. 6 post solis occasum uesperis. Accersitus Vitebergae ex Academia Tubingensi ad interpretationem graecae linguae ab Illustrissimo Principe Friderico tertio Duce Saxoniae, & Imperij Electore &c. conditore huius Academiae, de consilio Iohannis Reuchlini cognati eius. Venit in hanc urbem Anno 1518. die 25. Mensis Augusti, hora prima Pomeridiana. Ibi Lutherus motis iam controuersijs, cum probaret ingenium eius, copiam ac uarietatem doctrinae, & iudicij acumen, ac rectitudinem, sibi eum adiunxit. Vxorem duxit Catharinam Crappin natam ex honesta familia in hac urbe, Anno 1520 die 25 mensis Nouembris. Ex hac suscepit filios duos & totidem filias. Filiorum

rū Georgius altero anno mortuus est. Philippus Patri
superuixit. Filiarum Anna nupta fuit Georgio Sabino
Iuris utriusq; doctori. Magdalena Caspari Peuce-
ro artis medicæ Doctori.

Coniunx Catharina decessit ex hac uita Anno
1557, die 11 Mensis Octobris, cum maritus
abesset Vuormatiæ, missus eò ad disputationem insti-
tutam decreto Senatus Imperij de controuersijs reli-
gionis. Ipse Philippus reuersus ad Academiam,
uixit post coniugem in cælibatu usq; in annum terti-
um, quo sub noctem festi die Palmarum, ut uocant
febri correptus, quam medici iudicarunt esse *ημῆσι
Ταῖσι*, tandemq; superatus morbo propter imbecillitas
tem corporis confecti ætate, curis, & laboribus assiduus
ac diuturnis, expirauit placidissime cum uera & arden-
ti Dei Patris, Filij & Spiritus sancti inuocatione,
Die mensis Aprilis 19, quadrante horæ ante sep-
timam uespertinam, Anno à nato Christo 1560 A
condito mundo 5522: Has terras clementer
& fœliciter gubernante Illustrissimo Principe Augu-
sto Duce Saxonie, sacri Romani Imperij Electore,
& Archimarschallo: Landgrauio Thuringie, Mar-
chione Misnie, & Burggrauio Magdeburgensi, cum
compleuisset annos 63. dies 63. Anima fruitur cons-
pectu & consuetudine filij DEI cū Ecclesia cœlesti ius-
ta dictum, Beati mortui, qui in Domino moriuntur.

Exuuias certissima & firmissima spe futuræ re-
surrectionis condidit hoc sepulchro Academia Vui-
tebergensis, soluens Patri, Patrono, & Præceptori op-
timo fidelissimo & carissimo gratitudinis & pietatis
officium postremum, Anno 1560 die mensis
Aprilis 21. Rectore Academiæ Georgio Cracouio
I. V.

I. V. Doctore & professore. Professoribus Theologia, Paulo Ebero Pastore. Georgio Maiore. Paulo Crellio doctoribus. Professoribus doctrinae iuris. Laurentio Lindemanno ordinario. Ioachimo à Beust. Iohanne Schneideurein doctoribus. Professoribus doctrinae medicae Melchiore Fendio. Casparo Peuce-ro. Iohanne Hermanno doctoribus. Professoribus Philosophiae & liberalium artium, Vito Ortel Vuins-hemio artis medicae Doctore. Sebastiano Theodoro. Mathæo Blochingero. Petro Vincentio. Esro-mo Rudingero. Casparo Crucigero. Iohanne Bugen-hagen. Heinrico Mollero. Eusebio Menio liberalium artium, & Philosophiae Magistris. Et Academiae ministris Nicolao Risenbergio, & Michaële Maio. Anno mense & die, quo supra,

Pompa funeris breuiter hæc fuit, nam res ab alijs describetur copiosius: Constituti fuerunt ex Professoribus collegij Philosophici qui efferrent, ab his igitur pullatis indutis uestibus talaribus, quales Sacerdotum sunt, & habitu reliquo honesto delatum primum in templum Parochiale oppidi VVitebergensis fuit, & ante altare depositum, quo loco flexis genibus orare solitus erat, cum manuum impositione, & precatioe commendaretur docendi munus in Ecclesia legitime uocatis, ibi post Psalmodias, & accentiones alias quales in uespertinis precibus nostrarum Ecclesiarum usurpari solent, Pastor Ecclesiae VVitebergensis D. Paulus Eberus concionem habuit funebrem, explicans Apostoli uerba in Epistola ad Thessalonicenses capite 4. quæ concio editur, ut sit in manibus omnium. Hac, & uespertinis precibus finitis in templum arcis deductum fuit: Vbi ante sepulchrum deposito funere, ex
I pulpito

pulpito in uicino loco extructo orationem habuit de
mortuo Latinã Vitus Ortelius VVinshemius, medi-
cinæ Doctor et Græcarum literarum professor, quæ &
ipsa edita est, postquam sepultura peracta fuit, cum res
producta esset usq; ad horam quintam. Deducenti-
um autem frequentia tam scholasticorum, quam ciui-
um, & honestorum hominum omnium ordinum, qui
ex uicinis locis conuenerant, tanta fuit, ut nemo me-
minerit in nostro oppido maiorem. Venerat eadem
die sub horam antemeridianam Nonam, Ioachimus
Camerarius, cum Clarissimo uiro D. Doctore Mor-
chio ad D. Philippum uisendum reuertens, cui tamen
in itinere de morte huius nunciatum fuerat; Is cum ad
Philippi ades antequam funus efferretur uocatus esset,
ut eo ueniret, & inuitantibus obsequeretur, facere non
potuit, sed postea sandapilis omnibus clausis ad dedu-
ctionem funeris primum eò accessit. Dolorem uerò
suum & uultu & lacrymis suis homines testabantur
maximum, & quacunq; funus procedens ferebatur
omnibus à partibus & eiulatus muliebres audiri, & la-
crymæ tam huius sexus quam plurimorum, & uiro-
rum & iuuenum conspici. Elemosynæ autem pro re &
copia datae fuere, & pueris Scholasticis qui præcentio-
nes funebres administrabant, & Pauperibus qui expe-
tebant omnibus. Atq; hæc quidem ut & cœtera ex
publico Vniuersitatis arario. Quomodo igitur &
mortuus D. Philippus Melanthon sit, & quæ funeris
exequiæ fuerint, hæcenus exposuimus, cuius uiri me-
moriæ quibus uerbis celebremus nos, in præsentia
non reperimus. Hoc quidem ante oculos est omni-
um, quantas res DEVS in huius uiri humeros impos-
uerit, de quibus rebus, quod periculum sit, ne iam ip-
so sub

so sublato attententur & labefactentur à multis, qui
uiuum ut oderant, sic etiam metuebant, mortuum au-
tem metuere iam fortassis desinunt, odisse pergunt, ab
ijs igitur quin terribis quæq; molitiones expectans
de sint nimis multa docere possunt. Et meminimus
ipsum Melanthonem cum alias saepe tum quodam
tempore cum Lithiasi periculose laboraret, de se dice-
re, se mortuum laborem relicturum Poëtis, amicis at-
tem ἀγῶνα ἐπιτάφιον. Videat igitur sibi unusquisq; ut
ad impendens omnia, tum animo quam à coeteris quib;
bus opus est uniuersis, paratus sit, neq; de hoc in præ-
sentia plura dici attinet.

Celebrationem autem mortui, etsi ei aliena præ-
dicatione minime opus est, & Poëtæ, qui sunt, & alij
boni quam plurimi suscipient, cuius rei iam quasi ἄγ-
ματα in manibus sunt non pauca. Atq; ut hoc etiam
addamus, meminimus D. Philippum aliquot ante mor-
tem annis, cum inter amicos & clariss: nostri tempo-
ris Poetam Stigeliū familiarius in mercatu Lipsensi
uersaretur, petisse igitur tum Philippum a Poëta illo
meminimus, ut sibi mortuo Epitaphium scriberet, bre-
ue quidem, et simplex, atq; ut melius intelligas, dicebat,
quale uelim, ex tempore tum, argumenti loco, hoc
distichon pronuntiabat, quod subiecimus:

Hoc tumulo parui requiescunt ossa Philippi,
Qui qualis fuerat nescio, talis erat.

Alter uero ille & Poëta & uir optimus, mihi ue-
ro inquit unum tantum uerbum in tuis uersibus muta-
re liceat, & habebit epitaphium sepulcro tuo non in-
dignum, nimirum ut pro talis, magnus scribatur. Hæc

igitur tum ita fiebant & dicebantur à iocantibus. Nos
autem qui uir D. Philippus Melanthon fuerit, & quid
morte huius amissum sit, Poëtis atq; bonis & doctis
quam plurimis alijs describendum relinquimus in præ-
sentia, qui hanc de morte ipsius narrationem festinata
opera hoc tempore edere uoluimus, ut extaret mortis
eius ceu historiola ad posteros propter mendacia, &
calumnias hostium. Quæ uero hæcenus de priuatis
rebus & sermonibus exposuimus, nam publica nota
sunt pluribus, eorum testes in præsentia facimus Eccle-
siae VVitebergensis Pastorem, D. Paulum Eberum, &
ministros Ecclesiae cœteros. Ex Professoribus autem
publicis pleroseq; , è quorum sunt numero Georgius
Maïor, Paulus Crellius Theologiae Doctores, D. Io-
achimus à Beuff, D. Iohannes Schneideuuein I. V.
Doctores, D. Vitus Vuïnshemiùs, D. Casparus Peu-
cerus gener. D. Iohannes Hermannus medicinae Do-
ctores, & Iohannes Maïor Ioachimicus, Theologiae
Doctor. Ex philosophiæ professoribus, Magister Seba-
stianus Theodoricus, Caspar Cruciger, Esromus Ru-
dingerus, Eusebius Menius, unà cum multis alijs uiris,
& iuuenibus optimis, & fide dignissimis, quorum
nomina nimis longum fieret, hoc loco per-
scribere, Et si necesse fuerit edi quo-
cunq; tempore poterunt.

F I N I S.

VVITEBERGÆ EXCVDE

BAT PETRVS SEITZ.

ANNO LX.